

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 1.1 ความหมายของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 1.2 ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
 - 1.3 การแบ่งระดับของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในปัจจุบัน
 - 1.4 การพัฒนาความสามารถเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.2 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.3 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.4 การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา
 - 2.5 การประเมินคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.6 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562
3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ
 - 3.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 3.2 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ
 - 3.3 ประเภทของการประเมินโครงการ
 - 3.4 กระบวนการประเมินโครงการ
 - 3.5 รูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP Model
4. บริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการประเมิน

1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักสหวิชาชีพ และบุคลากร ในศูนย์การศึกษาพิเศษจะต้องให้ความสำคัญและจัดการศึกษาให้มีความเหมาะสม มีคุณภาพ และเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ดังนี้

1.1 ความหมายของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2552) ระบุว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตนในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะ การปรับตัวอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะสังคมหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การศึกษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ได้แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

กุลยา ก่อสุวรรณ (2553) กล่าวว่า ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา คือ ภาวะที่มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งระบุได้ด้วยระดับสติปัญญาที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ความบกพร่องทางสติปัญญาสะท้อนถึงปัญหาในการเรียนรู้และการใช้ทักษะในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดของสติปัญญาทางด้านความคิด การดำเนินชีวิตประจำวัน และทักษะทางสังคม ทั้งนี้การตัดสินว่าบุคคลมีความบกพร่องทางสติปัญญานั้น มักใช้คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบทางสติปัญญาที่เรียกว่า ไอคิว (Intelligence Quotient : IQ) เป็นเกณฑ์ ซึ่งผู้ที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญานั้น ต้องมีระดับสติปัญญาที่ทดสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐานเท่ากับหรือต่ำกว่า 70-75

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2555) ได้ให้ความหมาย ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่เด็กมีพัฒนาการล่าช้าหรือระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าเด็กทั่วไป ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการเรียนรู้ การปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน ตลอดจนการทำงาน ถึงแม้ว่าเด็กจะได้รับการฝึกฝนไปแล้วไม่ต่ำกว่า 6 เดือน

กิงสร เกาะประเสริฐ (2555) กล่าวว่า ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หรือสมัยก่อนเรียกว่า ภาวะปัญญาอ่อน ซึ่งการเปลี่ยนคำศัพท์ที่ใช้เรียกบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานี้มาจากการประกาศใช้ของสมาคมว่าด้วยภาวะความบกพร่องทางสติปัญญาแห่งชาติอเมริกา ซึ่งจากเดิมใช้คำว่า American Association on Mental Retardation : AMMR มาเป็น American Association on Intellectual and Developmental Disabilities : AAIDD เพื่อให้เกิดความรู้สึกทางบวกกับบุคคลเหล่านี้และเกิดแนวทางการช่วยเหลือที่เหมาะสม และเป็นการใช้คำศัพท์ที่ใช้เรียกบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานี้ให้สอดคล้องกันทั่วโลกอีกด้วย สำหรับความหมายของภาวะบกพร่องทางสติปัญญานั้น สมาคมสำหรับผู้บกพร่องทางสติปัญญาแห่งชาติอเมริกาได้ให้ความหมายว่าเป็นผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย มีข้อจำกัดด้านพฤติกรรม การปรับตัวที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและทักษะทางสังคม โดยความบกพร่องนี้จะต้องเกิดก่อนอายุ 18 ปี ในการระบุว่าเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้น ระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยและมีความจำกัดทางด้านพฤติกรรม การปรับตัวอย่างน้อย 2 ใน 10 ด้าน

ศรียา นิยมธรรม (2555) กล่าวว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กกลุ่มนี้เดิมรู้จักกันในชื่อของเด็กปัญญาอ่อน เนื่องจากมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ มีพัฒนาการล่าช้าทั้งด้านร่างกาย ภาษา ความคิด เด็กกลุ่มนี้บางประเภทได้รับการวินิจฉัยล่าช้า คือ จะเริ่มสังเกตได้เมื่อเข้าสู่วัยเรียน จากการเรียนไม่ทันเพื่อน สอบตกซ้ำชั้น แต่ถ้าเป็นเด็กที่มีรูปร่างผิดปกติเด่นชัดหรือมีประวัติครอบครัวที่อยู่ในภาวะเสี่ยงก็จะได้รับการวินิจฉัยโดยเร็ว เช่น เด็กกลุ่มอาการดาวน์ซินโดรม

ณัฐรินทร์ แซ่จุง (2557) กล่าวว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะมีความบกพร่องด้านการรู้คิด ทำให้มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตในขณะนั้น โดยมีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้พัฒนาการในด้านต่าง ๆ ล่าช้า ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของคนในสังคมได้ โดยแสดงพฤติกรรมที่มีข้อจำกัดอย่างเด่นชัดในด้านการปรับตัวอย่างน้อย 2 ใน 10 อย่าง ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตในบ้าน ทักษะทางสังคม การให้บริการสาธารณะ การควบคุมตนเอง การเรียนรู้วิชาการในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง สุขอนามัยและความปลอดภัย ซึ่งความบกพร่องต้องแสดงให้เห็นก่อนอายุ 18 ปี

สถาบันสิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ (2560) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ภาวะที่เด็กมีพัฒนาการไม่เป็นไปตามวัย ก่อให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้และการปรับตัว

สุรัญจิต วรรณนวล (2563) กล่าวว่า ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ความบกพร่องทางเชาวน์ปัญญา รวมทั้งพฤติกรรม การปรับตัวบกพร่องตั้งแต่ 1 ด้านขึ้นไป ในด้านความคิดรวบยอด ด้านสังคม หรือด้านการปฏิบัติ โดยแสดงอาการให้เห็นในช่วงอายุแรกเกิด ถึง 18 ปี

Matthew et al. (2019) กล่าวว่า ในปี 2013 DSM-5 ของสมาคมจิตแพทย์อเมริกัน (APA) ได้แก้ไขคำวินิจฉัยจาก "ปัญญาอ่อน (Mental Retardation)" เป็นความบกพร่องทางสติปัญญา (Intellectual Disability)

Lee (2021) กล่าวว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดจากความบกพร่องของพัฒนาการด้านระบบประสาทที่ทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านสติปัญญาและพฤติกรรมการปรับตัว โดยความพิการเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิดและแสดงออกมาก่อนอายุ 18 ปี และสามารถเกิดขึ้นร่วมกับปัญหาและข้อจำกัดอื่น ๆ คือ ปัญหาด้านสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวล ปัญหาด้านพัฒนาการทางระบบประสาท เช่น ภาวะออทิสติก โรคลมชัก รวมถึงปัญหาด้านระบบประสาทและกล้ามเนื้อ เช่น ภาวะสมองพิการ และข้อจำกัดด้านสุขภาพ เช่น เยื่อหุ้มสมองอักเสบ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สรุปได้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัว อีกร้อยละ 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคมหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย และแสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

1.2 ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

กิงสร เกาะประเสริฐ (2555) กล่าวว่า ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีข้อบ่งชี้ อยู่ 2 ประเด็น คือ 1) ระดับสติปัญญา (IQ) จะต้องเท่ากับ 70 หรือต่ำกว่า และ 2) มีความจำกัดทางด้านพฤติกรรมปรับตัวอย่างน้อย 2 ใน 10 ด้าน ดังต่อไปนี้ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การอยู่ในบ้าน ทักษะทางสังคม การใช้แหล่งบริการในชุมชน การควบคุมตนเอง การดูแลตนเอง ทักษะทางวิชาการ การใช้เวลาว่าง การทำงาน ลักษณะของผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สามารถแบ่งได้ตามประเภทของความบกพร่องหรือระดับสติปัญญา ซึ่งการแบ่งประเภทของความบกพร่องทางสติปัญญานั้น ได้ใช้ระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญาจากการใช้ระดับสติปัญญาเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งเป็นระดับน้อย ปานกลาง รุนแรง และรุนแรงมาก

กรองทอง จุลิรัชนิกร (2556) กล่าวว่า ลักษณะทั่วไปของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีดังนี้ 1) มีความล่าช้าในการเรียนวิชาต่าง ๆ และมีระดับการเรียนต่ำกว่าเด็กปกติ 2) มีความจำไม่ดี จำสิ่งต่าง ๆ ได้ในระยะเวลานั้น ๆ 3) มีความยากลำบากในการเข้าใจความหมาย โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรม 4) มีความยากลำบากในการแยกลักษณะความแตกต่างของขนาด รูปทรง เรขาคณิต 3 มิติ และรูปร่าง 5) มีพัฒนาการทางด้านภาษาล่าช้ากว่าเด็กปกติ

6) มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และจินตนาการต่ำกว่าปกติ 7) มีช่วงความสนใจสั้น 8) มีความอดทนและควบคุมอารมณ์ได้น้อย 9) ซ้ำๆ ไม่กล้าแสดงออก 10) มีความยากลำบากในการแก้ปัญหา และ 11) ถูกชักจูงง่าย และคล้อยตามผู้อื่นง่าย

อรนุช ลิ้มศิริ (2559) กล่าวว่า เมื่อวัดระดับสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว เด็กปัญญาอ่อนจะมีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเด็กปกติโดยทั่วไป และมีพัฒนาการล่าช้ากว่าเด็กปกติในเรื่องของความจำ การหาความสัมพันธ์ และการจำแนกประเภทของข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทางด้านเหตุผลและการตัดสินใจ

สถาบันสิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ (2560) กล่าวว่า ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ยังมีความบกพร่องด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น บกพร่องด้านการเคลื่อนไหว มีภาวะชัก พบมากในเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรง หรือรุนแรงมาก และมีภาวะประสาทสัมผัสบกพร่อง เป็นต้น

นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช และ อิศราภา ชื่นสุวรรณ (2561) ได้แจกแจงลักษณะผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไว้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของร่างกาย วุฒิภาวะ และการเรียนรู้ล่าช้ากว่าวัย มีความบกพร่องในความสามารถด้านเชาว์ปัญญาและพฤติกรรมการปรับตนด้านใดด้านหนึ่ง รวมทั้งมีปัญหาพฤติกรรม เช่น ชน อยู่ไม่นิ่ง สมาธิสั้น เป็นต้น และมีลักษณะผิดปกติต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจนตั้งแต่แรกเกิด เช่น กลุ่มอาการดาวน์ เป็นต้น

สุรัญจิต วรรณนวล (2563) กล่าวว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีลักษณะอาการความบกพร่องด้านความคิดรวบยอด ด้านสังคม และด้านการปฏิบัติที่รุนแรงผผันกับระดับ IQ รวมทั้งต้องการความช่วยเหลือตามความรุนแรงเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นมีอาการเคลื่อนไหวร่างกายช้า บกพร่องด้านการสื่อสารร่วมด้วย มีปัญหาพฤติกรรม รวมถึงภาวะชักและภาวะประสาทบกพร่อง

สมาคมว่าด้วยภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการแห่งอเมริกา (The American Association of Intellectual and Developmental Disabilities : AAIDD) ได้ระบุพฤติกรรม การปรับตัวของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 3 ขอบเขต คือ 1) ทักษะความคิดรวบยอด อาทิ ความรู้ การกำกับตนเอง และความคิดรวบยอดเรื่อง จำนวน เงิน และเวลา 2) ทักษะทางสังคม อาทิ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การจัดลำดับอาวุโสของบุคคล ความไร้เดียงสาทางสังคม ความระมัดระวัง การแก้ปัญหา การปฏิบัติตามกฎหมาย และการหลีกเลี่ยงการเป็นเหยื่อ 3) ทักษะการปฏิบัติ อาทิ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ทักษะการใช้เงิน ความปลอดภัย การดูแลสุขภาพ การเดินทาง ตารางเวลา การใช้โทรศัพท์ (AAIDD, 2017)

Lee (2021) กล่าวว่า ลักษณะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือ ขาดความสามารถในด้านทักษะทางสังคม การรู้การคิด และทักษะการปฏิบัติ 1) ทักษะทางสังคม เป็นทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบต่อสังคม ความเห็นคุณค่าในตนเอง การแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ความสามารถในการปฏิบัติตามกฎของสังคมและการปฏิบัติตามกฎหมาย 2) การรู้การคิด เป็นความสามารถในการเข้าใจเรื่องเวลา การเงิน และภาษา 3) ทักษะการปฏิบัติ เป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ การประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สรุปได้ว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะมีลักษณะแตกต่างกันไป โดยรวมแล้วเด็กจะมีลักษณะพัฒนาการล่าช้ากว่าเด็กทั่วไปในด้านกล้านเนื้อใหญ่ กล้านเนื้อเล็ก การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน การรับรู้และแสดงออกทางภาษา สังคม สติปัญญาหรือทางวิชาการ ระดับความรุนแรงก็จะขึ้นอยู่กับระดับเขาว์ปัญญาหรือ IQ ของเด็กแต่ละบุคคลด้วย

1.3 การแบ่งระดับของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในปัจจุบัน

กุลยา ก่อสุวรรณ และ ยุวดี วิริยางกูร (2561) กล่าวถึง การแบ่งระดับของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในปัจจุบันขององค์กรหลัก 3 แห่ง คือ องค์การอนามัยโลก สมาคมจิตเวชอเมริกา และสมาคมเพื่อภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการแห่งประเทศไทย ดังนี้

1) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) แบ่งระดับความรุนแรงของภาวะบกพร่องทางสติปัญญา เป็น 4 ระดับ ดังปรากฏในคู่มือการจัดหมวดหมู่ของโรคและปัญหาทางสุขภาพที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีทางสถิติระดับนานาชาติ ฉบับแก้ไขครั้งที่ 10 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems-10 Revision : ICD-10) ดังนี้ (1) ระดับเล็กน้อย (Mild) IQ 50-69 ระดับพัฒนาการ 9-12 ปี (2) ระดับปานกลาง (Moderate) IQ 35-49 ระดับพัฒนาการ 6-9 ปี (3) ระดับรุนแรง (Severe) IQ 20-34 ระดับพัฒนาการ 3-6 ปี และ (4) ระดับรุนแรงมาก (Profound) IQ ต่ำกว่า 20 ระดับพัฒนาการต่ำกว่า 3 ปี

2) สมาคมจิตเวชอเมริกา (American Psychiatric Association) คู่มือการประเมินและสถิติเกี่ยวกับภาวะบกพร่องทางจิต ฉบับแก้ไขครั้งที่ 5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5th Edition หรือ DSM-5) แบ่งภาวะบกพร่องทางสติปัญญาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับเล็กน้อย ปานกลาง รุนแรง และรุนแรงมาก แต่ใช้ลักษณะด้านทักษะแนวคิด ทักษะทางสังคม และทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มแทนการใช้คะแนน IQ ดังนี้

2.1) ระดับเล็กน้อย

(1) ทักษะแนวคิด ในวัยเด็กจะยังไม่เห็นความแตกต่าง แต่เมื่อเข้าสู่วัยเรียน จะมีปัญหาในเรื่องวิชาการ (อ่าน คิดคำนวณ เขียน เวลา เงิน) เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จะมีปัญหาในเรื่อง นามธรรม การจัดการ (วางแผน คิดกลวิธี จัดอันดับ ความสำคัญ ความยืดหยุ่น) ความจำระยะสั้น การนำความรู้วิชาการไปใช้ในชีวิตประจำวัน

(2) ทักษะทางสังคม มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่ำกว่าวัย เช่น อ่านสัญญาณทางสังคมไม่ออก ภาษา บทสนทนา และการสื่อสารต่ำกว่าวัยและเป็นรูปธรรมมากกว่าเด็กวัยเดียวกัน แสดงพฤติกรรมและอารมณ์ได้ไม่สมวัย ใช้วิจารณ์ญาณและประเมินความเสี่ยงในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ไม่เท่าเพื่อนวัยเดียวกัน

(3) ทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน ดูแลร่างกายของตนได้ใกล้เคียงเด็กวัยเดียวกัน แต่ต้องการความช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวันที่ซับซ้อน เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่อาจต้องช่วยในเรื่องการซื้อของ การจัดการเรื่องเงิน การดูแลบ้าน การเลี้ยงลูก การใช้เวลาว่างอย่างเหมาะสม การตัดสินใจเรื่องสุขภาพ เรื่องกฎหมาย สามารถทำงานที่ไม่ต้องคิดซับซ้อนได้

2.2) ระดับปานกลาง

(1) ทักษะแนวคิด ในวัยเด็กภาษาและความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยเรียนพัฒนาค่อนข้างช้า เมื่อเข้าเรียนจะอ่าน เขียน คิดคำนวณ เข้าใจเรื่องเวลาและเงินได้ช้ามาก ในวัยผู้ใหญ่ อาจมีความรู้ทางวิชาการในระดับประถมศึกษา ต้องการความช่วยเหลือในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การนำความรู้ทางวิชาการไปใช้

(2) ทักษะทางสังคม ภาษาพูดไม่ซับซ้อน แปลสัญญาณทางสังคมได้ไม่ถูกต้อง มักมีวิจารณ์ญาณและการตัดสินใจค่อนข้างจำกัด มักมีปัญหาในการรักษาความสัมพันธ์ เนื่องจากปัญหาด้านการสื่อสารและทักษะทางสังคม จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้ถ้าได้รับความช่วยเหลือด้านสังคมและการสื่อสาร

(3) ทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถดูแลตนเองและทำงานบ้านได้ถึงแม้ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนนานกว่าเด็กวัยเดียวกัน และต้องมีคนคอยเตือน ทำงานที่ไม่ต้องคิดหรือใช้ภาษามากได้ แต่ต้องการความช่วยเหลือเมื่องานซับซ้อนขึ้น หรือความรับผิดชอบมากขึ้น เช่น การซื้อของ การจัดการเรื่องเงิน การเดินทาง การจัดการตารางเวลา อาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

2.3) ระดับรุนแรง

(1) ทักษะแนวคิด มีความสามารถในการรู้คิดน้อย ไม่ค่อยเข้าใจภาษาเขียน ตัวเลข ปริมาณ เวลา เงิน ผู้ดูแลต้องช่วยเหลืออย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแก้ปัญหา

(2) ทักษะทางสังคม พูดได้น้อยเพราะมีปัญหาด้านคำศัพท์และไวยากรณ์ มักพูดได้แค่คำเดียวหรือวลีสั้น ๆ และเสริมด้วยวิธีสื่อสารรูปแบบอื่น เนื้อหาที่พูดคุยมักเป็นเรื่องชีวิตประจำวันในวันนั้น ๆ เข้าใจคำพูดและท่าทางง่าย ๆ มีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัวและคนคุ้นเคย

(3) ทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องได้รับความช่วยเหลือทุกเรื่องในชีวิตประจำวัน ทั้งเรื่องอาหาร แต่งตัว อาบน้ำ ต้องมีคนดูแลตลอดเวลา ไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของตนในวัยผู้ใหญ่ ทำงานบ้าน กิจกรรมสันทนาการ ทำงานได้หากได้รับความช่วยเหลือ ใช้เวลาเรียนรู้ ผักผ่อนระยะยาว อาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม รวมถึงการทำร้ายตนเอง

2.4) ระดับรุนแรงมาก

(1) ทักษะแนวคิด เข้าใจของจริงที่จับต้องได้มากกว่าสัญลักษณ์ที่ต้องแปลความหมาย ใช้วัตถุตามหน้าที่ของมันได้ทั้งในการดูแลตนเอง (เช่น หวี สบู่) การทำงาน (เช่น ตะกร้า จาน) และกิจกรรมสันทนาการ (เช่น โทรทัศน์) อาจสามารถมองลักษณะภายนอกและเข้าใจความสัมพันธ์ของวัตถุ (เช่น จับคู่ แยกแยะวัตถุที่เหมือนหรือต่าง) อาจใช้สิ่งของบางอย่างไม่ได้ เพราะมีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวหรือประสาทสัมผัส

(2) ทักษะทางสังคม เข้าใจคำสั่งหรือท่าทางง่าย ๆ แต่ไม่ค่อยเข้าใจภาษาพูด และท่าทางที่เป็นสัญลักษณ์ บอกความต้องการและความรู้สึกด้วยการสื่อสารที่ไม่ใช้ภาษาพูด และไม่ใช้สัญลักษณ์ ชอบอยู่กับสมาชิกในครอบครัวหรือผู้ดูแลที่สนิทด้วยเท่านั้น มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วยท่าทางสีหน้า อาจมีปัญหาด้านประสาทสัมผัสและร่างกายหรือการเคลื่อนไหว ทำให้ไม่สามารถร่วมกิจกรรมทางสังคมได้มากนัก

(3) ทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องได้รับความช่วยเหลือทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลตนเอง สุขภาพ และความปลอดภัย แต่สามารถให้ความร่วมมือได้บ้าง หากไม่มีความบกพร่องทางร่างกายรุนแรงอาจช่วยงานบ้านได้บ้าง เช่น นำจานไปวางบนโต๊ะ ประกอบอาชีพได้เพียงหยิบจับวัตถุและต้องมีคนดูแลตลอดเวลา กิจกรรมยามว่างอาจเป็นการดูหนัง ฟังเพลง เดินเล่น แต่ก็มีปัญหาด้านร่างกายและประสาทสัมผัส อาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

3) สมาคมบุคคลปัญญาอ่อนแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Association on Mental Retardation : AAMR) ในอดีตปี ค.ศ. 1958-1973 พยายามแบ่งบุคคลบกพร่องทางสติปัญญาให้ตรงตามความเป็นจริงมากขึ้นและละเอียดยิ่งขึ้น จึงแบ่งบุคคลบกพร่องทางสติปัญญาออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ คาบเส้น (Borderline) หมายถึง คนที่มีคะแนน IQ 67-83 บกพร่องเล็กน้อย

(Mild) เมื่อคะแนน IQ 50-66 บกพร่องปานกลาง (Moderate) เมื่อคะแนน IQ 33-49 บกพร่องรุนแรง (Severe) เมื่อคะแนน IQ 16-32 และบกพร่องรุนแรงมาก (Profound) เมื่อคะแนน IQ ต่ำกว่า 16 อย่างไรก็ตามกลุ่มคาบเส้นทำให้บุคคลบกพร่องทางสติปัญญาที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด เพราะครอบคลุมถึงคนที่มีคะแนน IQ 83 และเด็กส่วนใหญ่ในกลุ่มคาบเส้นเป็นเด็กด้อยโอกาสและหรือเด็กผิวสี ซึ่งสมาคมฯ เห็นว่าไม่ได้มีความบกพร่องและไม่ควรได้รับการทางการศึกษาพิเศษ จึงตัดสินใจตัดกลุ่มคาบเส้นออกจากภาวะบกพร่องทางสติปัญญา ในปี ค.ศ. 1973 ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงเด็กกลุ่มนี้ก็ต้องการความช่วยเหลือทางการศึกษาเป็นพิเศษเช่นกัน การแบ่งระดับภาวะบกพร่องทางสติปัญญาของสมาคมฯ ปี ค.ศ. 1973 จึงมีเพียง 4 กลุ่ม ดังนี้

3.1) ระดับเล็กน้อย IQ 50-69 มีปัญหาในการเรียนรู้ทักษะทางวิชาการแต่สามารถทำงานที่ไม่ซับซ้อนมากนัก สามารถสร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นได้ สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

3.2) ระดับปานกลาง IQ 35-49 มีพัฒนาการล่าช้าอย่างเห็นได้ชัดในวัยเด็ก สามารถทำทักษะต่าง ๆ ได้บ้างพอควร เช่น การดูแลตนเอง ทักษะการสื่อสารและทักษะทางวิชาการ แต่ต้องการความช่วยเหลือในระดับต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและทำงานได้ในชุมชน

3.3) ระดับรุนแรง IQ 20-34 ต้องการความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

3.4) ระดับรุนแรงมาก IQ ต่ำกว่า 20 มีข้อจำกัดด้านการดูแลตนเอง การขยับถ่าย การสื่อสาร การเคลื่อนไหว อย่างมาก จึงต้องการความช่วยเหลืออย่างมากและต่อเนื่องตลอดเวลา

ในปี ค.ศ. 1992 สมาคมฯ ตระหนักถึงปัญหาของคะแนน IQ จึงพยายามแบ่งระดับบุคคลบกพร่องทางสติปัญญาตามระดับความช่วยเหลือที่บุคคลนั้นต้องการในพฤติกรรมปรับตัว ทั้ง 10 ด้าน ระดับความรุนแรง 4 ระดับ ได้แก่ การช่วยเหลือเป็นครั้งคราว (Intermittent) การช่วยเหลือที่จำกัด (Limited) การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง (Extensive) และการช่วยเหลืออย่างมาก (Pervasive) อย่างไรก็ตามสมาคมฯ ไม่ได้แนะนำวิธีวัดระดับความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้การแบ่งระดับฯ นั้น ไม่ได้ได้รับความนิยมนัก

1) การช่วยเหลือเป็นครั้งคราว (Intermittent) บุคคลกลุ่มนี้มักไม่ต้องการความช่วยเหลือในสถานการณ์ปกติ แต่อาจต้องการความช่วยเหลือระยะสั้นหรือในช่วงวิกฤติ เช่น ช่วงดกงาน หรือเจ็บป่วยกะทันหัน เป็นต้น ปริมาณการช่วยเหลือนั้นอาจมากหรือน้อยตามความจำเป็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสถานการณ์

2) การช่วยเหลือที่จำกัด (Limited) บุคคลนั้นต้องการความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่มากกว่าการช่วยเหลือเป็นครั้งคราว เช่น บุคคลนั้นอาจต้องการความช่วยเหลือในระยะการฝึกอบรม ความช่วยเหลือในช่วงเริ่มทำงานหรือเริ่มเข้าโรงเรียนใหม่ หรือความช่วยเหลือในช่วงถ่ายโอนจากวัยเรียนไปสู่ผู้ใหญ่ เป็นต้น

3) การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง (Extensive) บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นประจำทุกวันในสิ่งแวดล้อมใดสิ่งแวดล้อมหนึ่ง เช่น ที่บ้าน ที่โรงเรียน และไม่จำกัดเวลา เป็นต้น การช่วยเหลือระดับนี้อาจเป็นการช่วยเหลือระยะยาวก็ได้ เช่น การช่วยเหลือด้านการใช้ชีวิตในบ้าน

4) การช่วยเหลืออย่างมาก (Pervasive) บุคคลกลุ่มนี้ต้องการความช่วยเหลืออย่างมาก ผู้ดูแลต้องให้การช่วยเหลือในทุกสถานการณ์หรือในสถานที่ทุกแห่ง เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถยังชีพได้ การช่วยเหลือระดับนี้จำเป็นต้องใช้บุคลากรมากกว่าระดับที่สองและระดับที่สาม

สมาคมเพื่อภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการแห่งประเทศไทยสหรัฐอเมริกา (The American Association of Intellectual and Developmental Disabilities : AAIDD) ยังคงพิจารณาระดับความรุนแรงตามระดับความช่วยเหลือที่บุคคลนั้นต้องการ แต่เสนอให้พิจารณาบุคคลบกพร่องทางสติปัญญาเป็นรายบุคคลแทนการแบ่งคนเหล่านี้ออกเป็นระดับต่าง ๆ เพราะถึงแม้คนเหล่านี้จะมีความบกพร่องแต่ก็เป็นมนุษย์ที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง แต่ละคนจึงแตกต่างกัน บุคลากรวิชาชีพจึงไม่ควรเหมาเอาว่าบุคคลเหล่านี้มีเพียง 4 กลุ่มเท่านั้น อีกทั้งยังเชื่อว่าการทราบระดับความรุนแรงของบุคคลนั้น ไม่ได้ทำให้บุคลากรวิชาชีพให้บริการแก่คน ๆ นั้นได้ดีขึ้น เพราะระดับความรุนแรงไม่ได้ให้ข้อมูลมากพอที่บุคลากรวิชาชีพจะวางแผนการช่วยเหลือได้ถูกต้อง ดังนั้น คู่มือเกี่ยวกับนิยามการแบ่งกลุ่มและระบบการช่วยเหลือของสมาคมฯ (ฉบับแก้ไข ครั้งที่ 11) จึงไม่ได้แบ่งภาวะบกพร่องทางสติปัญญาออกเป็นระดับต่าง ๆ

Obi et al. (2011) กล่าวว่า การแบ่งประเภทความพิการทางสติปัญญาด้วยระดับสติปัญญา (IQ) เพียงอย่างเดียวไม่สามารถวินิจฉัยความพิการได้ ต้องมีการประเมินพฤติกรรม การปรับตัว ความสามารถในการสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางสังคม และการใช้ชีวิตอย่างอิสระด้วยตนเองร่วมด้วย

Lee (2021) กล่าวว่า จากคู่มือการวินิจฉัยและสถิติของความผิดปกติทางจิต ฉบับที่ 5 (DSM-5) การวินิจฉัยความพิการทางสติปัญญาจำเป็นต้องมีข้อจำกัดในการทำงานทางสติปัญญา ข้อจำกัดของพฤติกรรมปรับตัว และเริ่มมีอาการก่อนอายุ 18 ปี การทดสอบระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ใช้แบบทดสอบมาตรฐานจาก Stanford-Binet Intelligence Scales โดยการวินิจฉัยความพิการทางสติปัญญาขึ้นอยู่กับคะแนนระดับสติปัญญา (IQ) ซึ่งมีการจัดระดับความรุนแรง ดังนี้ ระดับสติปัญญา 50 ถึง 70 มีความบกพร่องทางสติปัญญาเล็กน้อย (พบได้ 85% ของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา) ระดับสติปัญญา 35 ถึง 50 มีความบกพร่องทางสติปัญญาปานกลาง (พบได้ 10% ของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา) ระดับสติปัญญา 20 ถึง 35 มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรง (พบได้ 4% ของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา) และระดับสติปัญญา ต่ำกว่า 20 มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรงมาก (พบได้ 1% ของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งระดับของภาวะบกพร่องทางสติปัญญาในปัจจุบัน สรุปได้ว่าการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ แบ่งตามระดับเซาว์ปัญญา และแบ่งตามระดับความต้องการจำเป็นช่วยเหลือของเด็กแต่ละบุคคล

1.4 การพัฒนาความสามารถเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

จรีลักษณ์ รัตนพันธ์ (2555) กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนลักษณะพิเศษในประเทศไทยจัดขึ้นหลายหน่วยงาน แต่ละแห่งมีกระบวนการในการจัดที่คล้ายคลึงกัน พอสรุปกระบวนการหลัก ๆ ได้ 6 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพิเศษของผู้เรียน 2) การวัด ประเมิน และวินิจฉัยความต้องการพิเศษ 3) การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และพิจารณาการให้บริการที่เกี่ยวข้อง 4) การจัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) การวัดประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และ 6) การส่งต่อ

ศรียา นิยมธรรม (2555) ได้สังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยทางจิตวิทยาและการศึกษาพิเศษ เพื่อศึกษารูปแบบในการพัฒนางานการศึกษาพิเศษโดยเฉพาะ โดยนำจิตวิทยานิมานเป็นตัวแปรสำคัญมากขึ้น เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่จะเติมเต็มองค์ความรู้ที่มีอยู่ รูปแบบนี้ คือ FLASH Model รูปแบบการพัฒนานี้ ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากทฤษฎีและงานวิจัยทางจิตวิทยากับการจัดการศึกษาพิเศษ ซึ่งสรุปองค์ประกอบหลักได้ 5 ประการ คือ 1) ครอบครัว (Family) การพัฒนาบุคคลจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทที่เป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิต นั่นก็คือ ครอบครัว 2) ภาษาและการสื่อสาร (Language Communication) ภาษาและวิธีการสื่อสารคือกุญแจสำคัญสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเฉลียวฉลาดทางสติปัญญา อารมณ์ ความคิด ความหวัง ฯลฯ ซึ่งวิธีการสื่อสารมีหลายรูปแบบที่ต้องคำนึงถึง 3) การบำบัดทางเลือกหรือการสอนทางเลือก (Augmentative Therapeutic or Alternative Teaching) หมายถึง ใช้วิธีการที่จะช่วยพัฒนาผู้มีความต้องการพิเศษนอกเหนือจากการบำบัดทางการแพทย์และจิตบำบัดหรืออาจใช้ควบคู่กันไป เพื่อช่วยให้บุคคลก้าวข้ามปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ได้ดียิ่งขึ้น ในกรณีจะใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการพิเศษทางการเรียนรู้ของเด็ก 4) การพัฒนาทักษะที่จำเป็น (Skills) การดำเนินชีวิตของบุคคลจะทำได้ดีเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเป็นทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ ทักษะในการดำรงชีวิต ทักษะการสื่อสาร เป็นต้น และ 5) ความหวังและความสุข (Hope and Happiness) ทำอย่างไรคนจึงจะมีความรู้สึกดี ๆ ทำในสิ่งดี ๆ มีความหวังและความสุขในชีวิต นั่นคือการนำแนวคิดจิตวิทยานิมานมาใช้ เช่น การมองโลกในแง่ดี การคิดดีแทนการมีความวิตกกังวล ความโกรธ ซึมเศร้า สิ้นหวัง นั่นคือวิธีการที่จะสร้างพลังจิตเพื่อนำพาชีวิตสู่จุดหมาย

กรองทอง จุลิรัชนิกร (2556) กล่าวว่า ความร่วมมือและความเอาใจใส่ของผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อการฝึกและการเรียนของเด็กปัญญาอ่อนกลุ่มนี้มาก ผู้ปกครองจึงควรได้รับคำแนะนำจากกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ฝึกการปฏิบัติหน้าที่ของเด็กในครอบครัว เช่น การฝึกกิจวัตรประจำวันและงานบ้าน 2) ให้ความรักความอบอุ่น เช่นเดียวกับบุตรปกติอื่น ๆ โดยการเอาใจใส่และดูแลอย่างใกล้ชิด 3) ฝึกทักษะทางสังคมเพื่อให้เด็กปฏิบัติงานในสังคมได้อย่างเหมาะสม 4) สังเกตพฤติกรรมของเด็กเมื่อพบว่า มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต้องรีบบำบัด 5) ช่วยกระตุ้นสังคมและชุมชนให้มีความเข้าใจต่อบุคคลปัญญาอ่อนเพื่อหาแนวทางแก้ไข

สถาบันราชานุกูล (2559) กล่าวถึง การฟื้นฟูสมรรถภาพในบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีดังนี้

1) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ตามสภาพปัญหาและความจำเป็น ดังนี้ (1) การส่งเสริม ป้องกัน และดูแลรักษาสุขภาพ ได้แก่ การส่งเสริมป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ นอกจากการส่งเสริมสุขภาพเหมือนเด็กปกติ เช่น การได้รับวัคซีนตามวัย การติดตามการเจริญเติบโต การค้นหาและบำบัดรักษาความผิดปกติที่พบร่วมด้วยก็เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เช่น โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด โรคลมชัก ภาวะบกพร่องไทรอยด์ฮอร์โมนที่พบบ่อยในกลุ่มอาการดาวน์ เป็นต้น (2) การส่งเสริมพัฒนาการ ได้แก่ การจัดโปรแกรมการฝึกทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่พัฒนาการปกติตามวัยของเด็ก จากการวิจัยพบว่า เด็กที่ได้รับการฝึกทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาแต่เยาว์วัยจะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าการฝึกเมื่อเด็กโตแล้วทันทีที่วินิจฉัยสงสัยหรือมีความเสี่ยงว่าเด็กมีความบกพร่องทางสติปัญญา เช่น เด็กกลุ่มอาการดาวน์หรือเด็กกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กคลอดก่อนกำหนด มารดาตกเลือดขณะตั้งครรภ์ ฯลฯ สามารถจัดโปรแกรมส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กกลุ่มนี้ได้ทันทีโดยไม่ต้องนำเด็กมาไว้ที่โรงพยาบาล โปรแกรมการส่งเสริมพัฒนาการคือ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็ก บิดา มารดา และผู้ดูแล มีบทบาทสำคัญยิ่งในการฝึกเด็กให้พัฒนาได้ตามโปรแกรมอย่างสม่ำเสมอ ผลสำเร็จของการส่งเสริมพัฒนาการจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือและความตั้งใจจริงของบุคคลในครอบครัวของเด็กมากกว่าผู้ฝึกที่เป็นนักวิชาชีพ (3) กายภาพบำบัด เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามักจะมีพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหวร่างกายช้ากว่าวัย นอกจากนี้ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับรุนแรงและรุนแรงมากส่วนใหญ่ก็จะมีคามพิการทางระบบประสาทส่วนกลางร่วมด้วย ส่งผลให้มีการเกร็งของแขน ขา ลำตัว จึงจำเป็นต้องแก้ไขอาการเคลื่อนไหวที่ผิดปกติเพื่อช่วยลดการยึดติดของข้อต่อและการสูญเสียกล้ามเนื้อ เพื่อที่เด็กจะช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้นเมื่อโตขึ้น (4) กิจกรรมบำบัด การฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก ได้แก่ การใช้มือหยิบจับสิ่งของ การทำงานประสานกันของตาและมือ ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวัน เช่น การตักน้ำจากแก้ว การแปรงฟัน การใช้ช้อนตักอาหาร

การหิบบนมเข้าปาก ซึ่งการบำบัดรักษาทางกิจกรรมบำบัดจะช่วยแก้ไขปัญหาด้านองค์ประกอบที่จำเป็นในการประกอบกิจกรรมการดำเนินชีวิต ช่วยให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำกิจวัตรประจำวันตามช่วงวัยได้ด้วยตนเองอย่างราบรื่นตามศักยภาพ (5) อรรถบำบัด เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เกินกว่าร้อยละ 70 มีปัญหาการพูดและการสื่อความหมาย กระบวนการฝึกในเรื่องนี้ มีใช้เพื่อให้เปล่งสำเนียงเป็นภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่จะเริ่มจากเด็กต้องฝึกใช้กล้ามเนื้อช่วยพูด บังคับกล้ามเนื้อเปล่งเสียงออกเสียงให้ถูกต้อง ซึ่งการฝึกพูดต้องกระทำตั้งแต่เด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี จึงจะได้ผลดีที่สุด

2) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษา ในช่วงอายุ 7 ถึง 15 ปี มีการจัดการศึกษา โดยมีแผนการศึกษาสำหรับแต่ละบุคคลในโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นการเรียนในชั้นเรียนปกติ เรียนร่วม หรือมีการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย โรงเรียนที่รับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีอยู่ทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด แต่ในทางปฏิบัติก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับเด็กกลุ่มนี้

3) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ เมื่ออายุ 15 ถึง 18 ปี เป็นการฝึกวิชาชีพ และลักษณะที่ดีในการทำงาน เป็นสิ่งจำเป็นมากต่อการประกอบอาชีพในวัยผู้ใหญ่ ได้แก่ ฝึกการตรงต่อเวลา รู้จักรับคำสั่งและนำมาปฏิบัติเองโดยไม่ต้องมีผู้เตือน การปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมงาน และมารยาทในสังคม เมื่อเข้าวัยผู้ใหญ่ควรช่วยเหลือให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้มีอาชีพที่เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอิสระในสังคมได้อย่างคนปกติ อาชีพที่บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำได้ดี เช่น งานบ้าน งานบริการ งานในโรงงาน งานในสำนักงาน ได้แก่ การรับส่งหนังสือ ถ่ายเอกสาร เป็นต้น

กุลยา ก่อสุวรรณ และ ยุวดี วิริยางกูร (2561) กล่าวว่า การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้สามารถใช้ชีวิตในชุมชนได้เช่นคนทั่วไปนั้น การเตรียมงาน และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และการเตรียมความสามารถของบุคคลให้เหมาะสมกับงานและสิ่งแวดล้อมนั้น จะทำให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ พึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด ดังนั้น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะสามารถใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างอิสระและมีความสุขเมื่อสังคมปรับความคาดหวังที่มีต่อเด็กเหล่านี้ให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของเขา การดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในชั้นเรียนครูควรเลือกสอนในเรื่องที่จำเป็นต่อชีวิตของเด็ก ส่วนหลักสูตรควรเน้นทักษะการช่วยเหลือตนเองและทักษะอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของเด็กต่อไป ดังต่อไปนี้ 1) สอนทักษะวิชาการที่นำไปใช้ได้จริง ถึงแม้ว่าทักษะวิชาการ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และสังคม จะเป็นทักษะที่เด็กต้องเรียนรู้ แต่เด็กเหล่านี้มักต้องใช้เวลาเรียนรู้นานกว่าเด็กทั่วไป ครูจึงควรปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับความสามารถและความจำเป็นของเด็ก ดังนั้น ครูจึงควรให้เวลากับเนื้อหาวิชาการที่เด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การสื่อสาร การเดินทางไปยัง

ที่ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การแก้ไขปัญหาและการจัดการตัวเอง เป็นต้น และสำหรับทักษะภาษาไทยที่จำเป็น คือ การอ่านและเข้าใจความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในชีวิตจริง ส่วนทักษะทางคณิตศาสตร์ที่จำเป็น ได้แก่ การบอกเวลา การใช้เงิน เป็นต้น 2) สอนทักษะการปรับตัว ทักษะการปรับตัวเป็นเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับเด็กวัยเรียนที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ การเคลื่อนไหว การสื่อสาร การเรียนรู้ทักษะทางวิชาการที่มีความหมายสำหรับเด็ก การดูแลตนเอง และทักษะทางสังคม ซึ่งทักษะการดูแลตนเองจะช่วยให้เด็กดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระและพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด ทักษะการดูแลตนเองที่สำคัญ ได้แก่ การรับประทานอาหาร การอาบน้ำ การแต่งกาย การดูแลสุขอนามัยและความปลอดภัยของตนเอง รวมถึงการรู้จักกำกับและควบคุมตนเองด้วย ส่วนทักษะทางสังคมนั้น เด็กควรสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ใกล้เคียงกับคนทั่วไป เช่น การแต่งกาย เป็นต้น เด็กควรรู้จักรักษาร่างกายและเสื้อผ้าให้สะอาด แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เหมาะสมตามกาลเทศะ เขาจึงจะสามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ ดังนั้น ทักษะทางสังคมจึงต้องเน้นภาพลักษณ์ของเด็ก มารยาทในสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการมีพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม เป็นต้น 3) การสอนให้ใช้เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาควรได้ใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้เขาสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร รวมถึงกิจกรรมอื่นใดในชีวิตประจำวันเพื่อการดำรงชีวิตอิสระ

นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช และ อิศราภา ชื่นสุวรรณ (2561) กล่าวว่า การดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กเหล่านี้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างใกล้เคียงหรือเช่นเดียวกับเด็กปกติ ดังนี้ 1) การส่งเสริมป้องกัน ได้แก่ การกำกับดูแลสุขภาพเช่นเดียวกับเด็กปกติ ประเมินการเจริญเติบโต ภาวะโภชนาการ การให้ภูมิคุ้มกันโรค การให้คำแนะนำ ปรีกษาเกี่ยวกับโรค โอกาสเกิดซ้ำและวางแผนการดูแล 2) การบำบัดรักษาสาเหตุของภาวะบกพร่องทางสติปัญญา รวมทั้งความผิดปกติที่พบร่วม เช่น โรคหัวใจพิการแต่กำเนิดหรือภาวะพร่องไทรอยด์ฮอร์โมนที่พบในกลุ่มอาการดาวน์ โรคลมชัก ปัญหาพฤติกรรม เป็นต้น การรักษามีหลายวิธี เช่น การใช้ยา การผ่าตัด หรืออื่น ๆ ตามปัญหาที่พบ 3) การฟื้นฟูสมรรถภาพดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพตามช่วงวัย ดังนี้ (1) อายุแรกเกิดถึง 6 ปี เน้นการส่งเสริมพัฒนาการด้วยการจัดโปรแกรมการฝึกพัฒนาทักษะด้านกล้ามเนื้อมัดใหญ่ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สติปัญญา ภาษา สังคม และการช่วยเหลือตนเอง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการปกติหรือใกล้เคียงเด็กปกติด้วยกัน มีความพร้อมที่จะเรียนในระบบการศึกษา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี มีคะแนนระดับเข้าวัดปัญญาสูงขึ้น ลดความจำเป็นในการจัดการศึกษาพิเศษ (2) อายุ 7-15 ปี เน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการศึกษาโดยมีแผนการศึกษาสำหรับแต่ละบุคคล (Individualized Education

Program : IEP) ควรเปิดโอกาสให้เด็กที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาได้เรียนรวมในชั้นเรียนปกติ หรือเรียนร่วมกับบุคคลปกติมากที่สุด (Integration and Inclusive Education) การจัดการศึกษา พิเศษ (Special Education) ควรจัดให้เท่าที่จำเป็น (3) อายุ 15-18 ปี เน้นการฟื้นฟูสมรรถภาพ ด้านสังคมและด้านอาชีพ (4) การบำบัดรักษาร่วมตามความจำเป็นในแต่ละราย ได้แก่ กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด การแก้ไขการพูด หรือการปรับพฤติกรรม (5) การให้คำแนะนำและสนับสนุน ได้แก่ การดำเนินชีวิตร่วมกับพี่น้อง การให้คำแนะนำล่วงหน้า เช่น ความรู้เรื่องเพศศึกษา การวางแผน ครอบครัว การดูแลตนเองขณะมีประจำเดือน ฝึกอาชีพ สุขอนามัย เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนอื่น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมหรือแข่งขันกีฬาสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องของสมรรถภาพด้านต่าง ๆ (6) การวางแผนดูแลต่อเนื่อง ติดตามประเมินผลและทบทวนโดยทีมสหวิชาชีพพร้อมกับครอบครัว เป็นระยะ และประสานการทำงานกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล เด็กที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง (7) การส่งต่อ จะทำในกรณีต่าง ๆ เช่น การส่งต่อ ทางการแพทย์เพื่อตรวจตา ตรวจคลื่นสมอง เป็นต้น หรือเพื่อรับบริการอื่น ๆ ในชุมชน

สร้อยจิต วรรณนวล (2563) กล่าวว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเมื่อเรียนจบ จากสถานศึกษามักจะกลับไปใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในชุมชน ดังนั้น บุคคลเหล่านี้ควรได้รับการสอน ให้ดำรงชีวิตอย่างอิสระในบ้านที่เป็นทักษะพื้นฐานเพื่อให้เด็กพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด ก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจในตนเองและครอบครัว และส่งผลต่อการดำรงชีวิตอย่างอิสระในชุมชนได้ในที่สุด

Natasha & Lacey (2017) กล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่มีความบกพร่อง ทางสติปัญญา เด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาหรือเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้ารอบด้านส่วนใหญ่จะได้รับการ ช่วยเหลือระยะแรกเริ่มอย่างเข้มข้นจากนักสหวิชาชีพ จากพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อผู้พิการ ในสหรัฐอเมริกากำหนดไว้ว่า เด็กพิการต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาการ ก่อนอายุ 3 ขวบ และครอบครัวของเด็กพิการต้องได้รับการจัดทำแผนบริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว ซึ่งโปรแกรมที่กำหนดและออกแบบให้บริการเฉพาะบุคคลครอบคลุมถึงการบำบัดฟื้นฟูด้านการพูด และภาษา กิจกรรมบำบัด กายภาพบำบัด จิตวิทยา บริการทางการแพทย์ การให้คำปรึกษา ด้านโภชนาการ เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก การให้คำปรึกษาและการฝึกอบรม สำหรับครอบครัว การเยี่ยมบ้าน และการให้บริการทางสังคม โดยแผนบริการช่วยเหลือ เฉพาะครอบครัวใช้กับเด็กอายุ 0-3 ปี หลังจากนั้นเด็กที่มีคุณสมบัติสำหรับบริการต่อเนื่องจะได้รับการ เปลี่ยนไปใช้แผนการศึกษาเฉพาะบุคคลร่วมกับการให้บริการจากนักสหวิชาชีพ

สมาคมอเมริกันด้านความบกพร่องทางสติปัญญาและพัฒนาการ American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) กล่าวว่า บุคคลที่มีความบกพร่อง ด้านสติปัญญาต้องได้รับการศึกษาฟรี การประเมินผลที่ยุติธรรม ได้รับการที่เหมาะสม และเฉพาะเจาะจงเป็นรายบุคคล (AAIDD, 2018)

Lee (2021) กล่าวว่า การพัฒนาความสามารถของเด็กที่มีความบกพร่องด้านสติปัญญา ต้องเริ่มต้นทันทีเมื่อพบความพิการ โดยมีเป้าหมายในการให้บริการเพื่อป้องกันไม่ให้อาการทรุดลง ลดความรุนแรงของโรคและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยในการบำบัดฟื้นฟูต้องคำนึงถึงแนวทางการให้บริการที่หลากหลายจากสาขาวิชาชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของเป้าประสงค์ของการบำบัดฟื้นฟูเป็นรายบุคคล การสนับสนุนทางการศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการช่วยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยเมื่อเด็กได้รับการวินิจฉัยว่ามีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ให้บริการด้านสุขภาพต้องติดต่อโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาพิเศษทันที โดยรูปแบบการให้บริการด้านการศึกษาพิเศษอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบริบทของสถานศึกษา แต่โดยทั่วไปแล้ว การให้บริการด้านการศึกษาพิเศษจะครอบคลุมด้านวิชาการ การวางแผนเปลี่ยนผ่านโดยมุ่งเน้นการส่งเสริมความสามารถในการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ ต้องสอนวิธีขอความช่วยเหลือ ทักษะพฤติกรรม ทักษะอาชีพ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการใช้ชีวิต และทักษะทางสังคม ตามความต้องการของบุคคลในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนทั่วไปให้เอื้อต่อนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยอาจจะมีห้องเรียนการศึกษาพิเศษแยกออกมา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเด็กจะต้องได้แสดงศักยภาพและได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สรุปได้ว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาควรได้รับการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและได้รับการพัฒนาความสามารถตามพัฒนาการตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ ได้แก่ ทักษะกล้ามเนื้อใหญ่ ทักษะกล้ามเนื้อเล็ก ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ทักษะการรับรู้และแสดงออกทางภาษา ทักษะทางสังคม และทักษะทางสติปัญญาหรือเตรียมความพร้อมทางวิชาการ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยได้รับการช่วยเหลือจากครูและนักสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูการศึกษาพิเศษ แพทย์ นักกิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด นักจิตวิทยาคลินิก นักอรรถบำบัด แพทย์แผนไทย เป็นต้น โดยมีโปรแกรมการให้บริการเป็นรายบุคคลตามความต้องการจำเป็นพิเศษของเด็กแต่ละบุคคล

2. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร ผู้ปกครอง รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือร่วมใจกันหาวิธีดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนโยบายของการจัดการศึกษา ซึ่งหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะสร้างความสำเร็จและทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ต่อไป มีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าว ดังนี้

2.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ชัยนทร์ นิลพัฒน์ (2555) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักการที่มนุษย์ในสังคมยอมรับว่าดีงามและเห็นควรยึดถือปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม และเมื่อนำไปใช้กับการประกอบอาชีพหรือการทำงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์และสังคม ก็ย่อมหมายความว่ามนุษย์ย่อมจะต้องมีจริยธรรมในการทำงานหรือการประกอบอาชีพ เพราะในการทำงานมนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคนมีความเชื่อและความคิดเห็นที่ต่างกัน จึงมีความจำเป็นต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุขและบรรลุเป้าหมายในงานนั้น ๆ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2555) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันในด้านคุณงามความดี กล่าวคือ จริยธรรม คือความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ตนเองและคนในสังคมรอบข้างมีความสุขสงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดีโดยกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านดีอยู่ตลอดเวลา คือ มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติเป็นพฤติกรรมภายนอก ส่วนคุณธรรมเป็นสภาพคุณงามความดีภายในจิตใจซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้นย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและสติปัญญา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม

ไชยพร เรื่องแท้ (2556) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย วาจา ใจ อันชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในชีวิต และรวมถึงสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความคิดเป็นหลักความประพฤติของบุคคลเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงามเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง สภาพคุณงามความดี ส่วนจริยธรรม หมายถึง หลักธรรมที่ประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ดรุณี โอวจิริยาพิทักษ์ และคณะ (2557) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง มาตรฐานหลักปฏิบัติที่ดั่งงามถูกต้องเหมาะสม

เปรมวราพร พินิจวิทย์ (2558) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะของความดีงามทั้งหลายที่เกิดจากการเรียนรู้เพิ่มขึ้นฝังไว้ในตัวบุคคล ใช้อยู่ดีปฏิบัติตนอันส่งผลให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคมมีความสุข ส่วนจริยธรรม หมายถึง หลักการปฏิบัติตนตามคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวบุคคล คนที่มีคุณธรรมเจริญงอกงามในจิตใจย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมจริยธรรมออกมาในทางที่ดีที่สังคมยอมรับและเชื่อว่าดีแล้ว

เกษม วัฒนชัย (2559) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณหรือสภาพคุณงามความดีเริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ คนที่มีคุณธรรมเมื่อคิดดีแล้วย่อมแสดงพฤติกรรม คือ คำพูดและการกระทำที่ปรากฏออกมาแล้วสังคมตัดสินว่าดีจริงและงาม ส่วนจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือศีลธรรม หมายถึง คำพูดและการกระทำ

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2559) กล่าวถึงคุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประคองใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย ส่วนจริยธรรม หมายถึง กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรัก สามัคคี ความอบอุ่น มั่นคง และปลอดภัยในการดำรงชีวิต

นิตากร ยมหา (2559) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่คุณคนทั่วไปยอมรับว่าดี เป็นคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงามหรือคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ซึ่งคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในสังคมนั้น ส่วนจริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติตนให้เป็นคนดีปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย

อนันต์ศักดิ์ ภูพลผัน (2559) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนการคิดในทางที่ถูกต้อง ดีงาม มีคุณประโยชน์ทั้งตนเองและส่วนรวม สามารถควบคุมตนเองในการประพฤติปฏิบัติและการปรับตัวเพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขในสังคม

พระมหาชานนท์ ชัยมงคล (2561) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออกอันเนื่องมาจากสภาพคุณงามความดีในจิตใจตามหลักศีลธรรม ปรีชาญาณ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจ กระทำเพราะเป็นสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมก็จะได้ชื่อเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม ดังนั้น คำว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันอยู่เสมอ

Norman (2010) กล่าวถึง จริยธรรม หมายถึง ความมีคุณธรรม มารยาททางสังคมซึ่งเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับภายในสังคม

Kaur (2019) กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความดีสูงสุดซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการความคิดในการแยกแยะระหว่างถูกและผิด

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคุณธรรมจริยธรรม สรุปได้ว่าหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ คุณงามความดี สิ่งที่มีคุณค่า สิ่งที่เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ และแนวทางความประพฤติ เป็นที่ยอมรับของสังคมและบุคคลโดยทั่วไปจนเป็นนิสัย

2.2 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมที่มีการแข่งขันสูงและมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง หากเด็ก เยาวชน แม้กระทั่งเด็กพิการและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขาดภูมิคุ้มกันที่จะต่อต้านและยับยั้งชั่งใจ ก็อาจจะติดหล่มในกระแสวัฒนธรรมที่ตรงข้ามกับคุณความดีที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) กล่าวถึง การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยคนไทยที่พึงปรารถนา คือ คนดี คนเก่ง และมีความสุข 1) คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีจิตใจที่เป็นธรรม มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ ขยัน ประหยัด มีวินัย มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน หรือมีความสามารถเฉพาะทาง เช่น ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ดนตรี มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น 3) มีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพและจิตใจดี เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง มีอิสรภาพ ปลอดภัยจากการตกเป็นทาสของอบายมุขและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงตามอัตภาพ

ดลนภา การ์กัษ (2556) กล่าวว่า การปลูกฝังจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้า มีความประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2559) กล่าวถึง แผนการศึกษาแห่งชาติของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคอนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

นิตากร ยมหา (2559) กล่าวว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งทั้งในแง่ส่วนตนและส่วนรวม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลเสียหายอย่างยิ่งแก่สังคม คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคลทำให้บุคคลมีศักดิ์ศรีได้รับการยอมรับได้รับความสำเร็จและมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อส่วนรวมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ

มนิดา เจริญภูมิ (2559) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคอน ปัญหาของสังคมไทยที่ประสบพบเห็นอยู่ทุกวันนี้เกิดจากคน ปัญหาเริ่มต้นที่คน และมีผลกระทบถึงคน การแก้ปัญหาสังคมไทยจึงต้องแก้ด้วยการพัฒนาคอน เพื่อให้คนมีปัญญา มีความรู้มีคุณธรรมและมีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าเราจะพัฒนาคอนอย่างไรเพื่อให้คนมีชีวิตที่ดีงามสามารถใช้ความรู้และแก้ปัญหาได้ สร้างสรรค์ได้ ปฏิบัติต่อเทคโนโลยีอย่างถูกต้อง อยู่ในระบบการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ บริโภคผลผลิตด้วยปัญญา รู้อะไรดีอะไรชั่ว มีทัศนคติทางจริยธรรมที่เหมาะสม ฯลฯ ทั้งหมดนี้เป็นคุณสมบัติของคนที่มีความคุณธรรม การจัดการศึกษาคงต้องยึดหลักสำคัญคือให้ความรู้คุณธรรม สังคมไทยจึงจะมีสมาชิกของสังคมที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดี

จักรี วงศ์อักษร (2560) กล่าวถึง ความสำคัญของคุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรมส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความสุขความพึงพอใจกับตนเองและสังคม คุณธรรมสามารถฝึกฝนได้ เมื่อมีคุณธรรมหนึ่งแล้วก็จะเกิดคุณธรรมอื่น ๆ ตามมา ความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติก็จะเกิดขึ้น หากสังคมใดประกอบด้วยบุคคลไร้คุณธรรมจริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ตัว ขอบเบียดเบียนซึ่งกันและกันสังคมนั้นก็จะขาดความสงบสุข เกิดความสับสนวุ่นวาย ประเทศชาติก็อ่อนแอและอาจสูญเสียดเอกราชของชาติไปในที่สุด

ยุพิน รอดประพันธ์ (2561) กล่าวว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งทั้งในแง่ ส่วนตนและส่วนรวม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลเสียหายอย่างยิ่ง แก่สังคม คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคลทำให้บุคคลมีศักดิ์ศรีได้รับการยอมรับ ได้รับความสำเร็จ และมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อส่วนรวมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ

วรา โชติวิโร (2561) กล่าวถึง ความสำคัญของคุณธรรมนักเรียน พอสรุปได้ว่า คุณธรรม คือ องค์ประกอบสำคัญของบุคคล เป็นสภาวะนามธรรมในตัวบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการ แสดงพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ในทางที่ดีและไม่ดี ควรและไม่ควร เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความรู้ ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อตนเองและสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่องทั้งปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ในวงกว้างเป็นอย่างยิ่ง ภาคการศึกษาจึงได้กำหนดว่า จะเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญและเป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง

อุทัยวรรณ ทับทิมทองสุข (2561) กล่าวว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งทั้งในแง่ ส่วนตนและส่วนรวมเพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลเสียหายอย่างยิ่ง แก่สังคม คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคลทำให้บุคคลมีศักดิ์ศรี ได้รับการยอมรับ ได้รับความสำเร็จ และมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อส่วนรวมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่าง ปกติสุข ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุขของบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

พระมหารัตน์ อินธิสิทธิ์ (ติ๊กขปญญ) (2563) กล่าวว่า ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม คือ คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ควรได้รับการปลูกฝังให้คนทุกระดับชั้น เพราะเป็นพื้นฐานที่ สำคัญที่จะทำให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุขของคนในสังคมและตนเอง โดยต้องร่วมมือกันทั้ง สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา อันจะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และประเทศชาติ ทั้งยังเป็นหลักความประพฤติของพลเมืองที่ดี เป็นการสร้างนิสัยของบุคคลที่เน้น ในด้านจิตใจเป็นหลักและทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และยังมีลักษณะเป็นพลวัต คือ ปรับเข้า กับบริบทของสังคม เมื่อคนมีคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งสังคม และประเทศชาติ

Kaur (2019) กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นระบบกฎเกณฑ์ที่ช่วยควบคุมปฏิสัมพันธ์ ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลบนพื้นฐานแนวคิดความน่าเชื่อถือ ความยุติธรรม และสิทธิ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญต่อเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กทั่วไป และทุกคน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ จนเป็นนิสัย เมื่อทุกคนประพฤติตนเป็นคนที่มีความคุณธรรมจริยธรรมก็จะส่งผลให้ประเทศชาติสงบสุข และเจริญรุ่งเรืองต่อไป

2.3 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษา พิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา (2562) กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 ว่าได้กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานในการพัฒนาเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับปฐมวัยให้มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และทักษะ จำเป็นสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จุดหมายเพื่อให้เกิดกับเด็กเมื่อจบการศึกษาระดับปฐมวัย ดังนี้ 1) ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย แข็งแรง และมีสุขนิสัยที่ดี 2) สุขภาพจิตดี มีสุนทรียภาพ มีความคุณธรรมจริยธรรม จิตใจที่ดีงาม 3) มีทักษะชีวิต และปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 4) มีทักษะการคิด การใช้ภาษาสื่อสาร และการแสวงหาความรู้ได้เหมาะสมกับวัย 5) มีทักษะจำเป็น เฉพาะความพิการสำหรับเด็กพิการแต่ละประเภท หลักสูตรสถานศึกษาฯ กำหนดมาตรฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำนวน 13 มาตรฐาน ประกอบด้วย

1) พัฒนาการด้านร่างกาย ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 ร่างกาย เจริญเติบโตและมีสุขนิสัยที่ดี และมาตรฐานที่ 2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้ อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน

2) พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข มาตรฐานที่ 4 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว และมาตรฐานที่ 5 มีความคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

3) พัฒนาการด้านสังคม ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 6 มีทักษะชีวิต และปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย และมาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตน เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4) พัฒนาการด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมตามศักยภาพ มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิดที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ตามศักยภาพ มาตรฐานที่ 11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ตามศักยภาพ และมาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ได้ตามศักยภาพ

5) ด้านทักษะจำเป็นเฉพาะความพิการ ประกอบด้วย 1 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 13 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความพิการแต่ละประเภท ในมาตรฐานนี้แบ่งมาตรฐานได้ 8 ประเภทความพิการ คือ มาตรฐานที่ 13.1 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางการเห็น มาตรฐานที่ 13.2 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางการได้ยิน มาตรฐานที่ 13.3 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางสติปัญญา มาตรฐานที่ 13.4 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ มาตรฐานที่ 13.5 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 13.6 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางการพูดและภาษา มาตรฐานที่ 13.7 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ และมาตรฐานที่ 13.8 มีการพัฒนาทักษะจำเป็นเฉพาะบุคคลออทิสติก

จากการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นสถานศึกษาต้องพัฒนา และให้ความสำคัญควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มิใช่มุ่งเพียงการพัฒนาเด็กให้มีพัฒนาการในด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 จึงได้กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ อันเป็นคุณภาพของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในด้านคุณธรรมจริยธรรมไว้ คือ สุขภาพจิตดี มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม

2.4 การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ (2555) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ คุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ ๆ ที่ประเทศส่วนใหญ่มี ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อเป็นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนา ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศนับเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม โดยสถาบันเหล่านี้ล้วนนับเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบของสังคมให้มีแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีตามกรอบของสังคม

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องและใช้เวลาและให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต รัฐเข้ามามีบทบาทดำเนินการสนับสนุนด้วยรูปแบบต่าง ๆ จะเป็นผลดีต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สำหรับแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของในสังคมไทยที่ถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาสังคมได้ในระยะยาวคือการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในสังคมได้มีการปฏิบัติตนไปในแนวทางที่ดี โดยการปลูกฝังจิตสำนึกนับว่าเป็นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความสำนึกมีความตระหนักรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม สำหรับสังคมไทยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี คือ การปลูกฝังในสถาบันการศึกษาโดยสามารถทำได้โดยการจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ มีการวางแผนการสอนที่เริ่มต้นจากอายุและมีการจัดทำหลักสูตรการสอนที่เป็นรูปธรรม การปลูกฝังในสถาบันครอบครัวเป็นการสร้างแบบอย่างความประพฤติที่ดีจากครอบครัวผ่านการอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังการสร้างจิตสำนึก การยอมรับความแตกต่างของเด็กให้เริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ และการปลูกฝังโดยการใช้ธรรมะช่วยในการขัดเกลาจิตใจโดยการใช้หลักการศาสนารวมถึงหลักการศึกษามาเป็นตัวขับเคลื่อนเป็นฐานสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก การใช้ธรรมะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหา จึงทำให้เกิดแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรการเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กเยาวชนให้พึงประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองครองธรรมและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นรากฐาน

รัชกร แสนสุด (2556) กล่าวว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้น จะต้องดำเนินการทุกอย่างเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน โดยเริ่มตั้งแต่แต่งตั้งกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงาน ควบคุม ดูแล การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนและดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนโดยเน้นการปฏิบัติจริงทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสถานการณ์ต่าง ๆ และสรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน และผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การปฏิบัติตามแผน การดำเนินงานที่กำหนดไว้ และการกำกับติดตาม ควบคุม วัดผลและประเมินผลการปฏิบัติงาน ฉะนั้นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้ได้ผลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ต้องกำกับการปฏิบัติกิจกรรมให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และภารกิจอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2558) กล่าวว่า เมื่อผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครูสนใจ ตัดสินใจจะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมจะต้องคำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ 1) ความสมัครใจและเต็มใจ จะพัฒนาเป็นโรงเรียนคุณธรรมทุกคนควรตระหนักและมั่นใจในคุณค่าและความสำคัญของการมีคุณธรรม ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนในโรงเรียนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขโดยอาศัยความคิดริเริ่มของคณะครูและการมีภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นหลักสำคัญ 2) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทุกคนในโรงเรียนร่วมกันทำ เป็นการปฏิบัติด้วยตนเองโดยร่วมกันคิดวางแผน ร่วมกันทำ และร่วมกันประเมินผล เพื่อปรับปรุงตนเองและโรงเรียนของเราเองให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น และร่วมกันลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้น้อยลงหรือหมดไป 3) มีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ นำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยอาจกำหนดแผนการปฏิบัติงานโรงเรียนคุณธรรมไว้อย่างน้อยคราวละ 1 ปี และ 4) โครงการคุณธรรม เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่จะดำเนินการเป็นไปตามบริบทของโรงเรียน ไม่เน้นการเพิ่มงบประมาณจากงบประมาณปกติ

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน) และ เกษม แสงนนท์ (2562) กล่าวถึง ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1) การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น (1) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธา และความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ผู้ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา (2) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา รู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนา คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น (3) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจน ทั้งระยะยาวและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ คือ (1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ) (2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีความรู้ของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ) (3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ) (4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัด คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม และการฝึกปฏิบัติ หลักธรรมในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษาหรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกทั้งสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษาครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมอาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน และการจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมาย การรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่องโดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้วสถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

มากเท่าไร จะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้ จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ จัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูล และเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการอันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปญาตธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

พรพิทักษ์ เข็มบาสัถย์ และ วรณพล พิมพะสาลี (2563) กล่าวว่า รูปแบบสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย สรุปรุประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1) การปฏิรูปหลักสูตรโดยเน้นใช้หลักสูตรการศึกษาเป็นรากฐานในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม สถาบันการศึกษาในทุกระดับชั้นควรมีการจัดหลักสูตรที่สอนคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงและมีการจำแนกช่วงวัยที่ชัดเจนในหลักสูตร โดยมีการแบ่งเป็นช่วงระดับผู้เรียนกับการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละระดับ รวมทั้งมีวิธีการกำกับติดตามในการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมให้กับผู้เรียน โดยแนวทางเหล่านี้นับเป็นกระบวนการที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างดี 2) ส่งเสริมการ

ร่วมมือกันโดยการปลูกฝังในสถาบันครอบครัวให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เริ่มจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ประพฤติตนเป็นอย่างที่ดีให้แก่บุตรหลาน นับว่าเป็นแนวทางหรือมาตรการที่มีความสำคัญและเป็นธรรมอย่างยิ่ง เนื่องจากบุคคลจะเติบโตมาได้ เป็นคนดีมีคุณธรรมที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อมการใส่ข้อมูลที่ดีในตัวบุคคลก็นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ในการปฏิบัติตนของบุคคลนั้น ๆ อนึ่ง การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนใช้ธรรมะเป็นตัวขัดเกลาในการ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนับเป็นเรื่องที่สถาบันครอบครัวควรให้ความสำคัญในการประพฤติดตน เป็นแบบอย่าง เหตุเพราะหลักธรรมะของศาสนานับเป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินชีวิต หากเด็ก และเยาวชนมีหลักที่ดีในการดำเนินชีวิตที่ประพฤติดตนในหลักครรลองคลองธรรม การรู้ผิดชอบชั่วดี ก็นับเป็นตัวช่วยสำคัญในการพัฒนาสังคมได้อย่างดียิ่ง 3) ส่งเสริมด้านการปฏิบัติและการเป็น แบบอย่างที่ดีของครูภายในโรงเรียน การพัฒนาและประพฤติดตนให้เป็นแบบอย่างของครูควรมีการ ส่งเสริมและปฏิรูประบบวิธีการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นการเพิ่มความรู้ความเข้าใจ ในด้านจิตวิทยา รวมถึงทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน เนื่องจากครู เป็นผู้มีความสำคัญและมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ครูจึงเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่ดีให้กับ ผู้เรียน 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐและเอกชนในการกำหนดแนวทางในการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบของการกำหนดแนวทางการศึกษานับเป็นปัจจัยที่สำคัญ เป็นอย่างมาก เหตุเพราะการศึกษาเป็นฐานรากที่สำคัญในการดำรงชีวิต ฉะนั้นหากมีความพร้อมด้าน การศึกษาที่เหมาะสม มีหลักสูตรที่พร้อม บุคลากรที่เชี่ยวชาญมีศักยภาพ ตลอดจนการที่ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา และปลูกฝังคุณธรรมให้ผู้เรียนร่วมกับสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ องค์กรภาครัฐ และเอกชนควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในเชิงรุก และเชิงลึกโดยการเข้าถึงสถาบันครอบครัวและสถาบันทางศาสนารวมทั้งสภาพชุมชนของเด็ก และเยาวชนโดยตรง ซึ่งแนวทางหรือมาตรการเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคมได้

Pede (2015) กล่าวว่า ในแต่ละวันผู้อำนวยการจะต้องตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ และในบางครั้งการตัดสินใจนั้นอาจขัดแย้งกับนโยบาย แนวปฏิบัติ หรือความเชื่อของตนเอง ซึ่งกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรม ได้แก่ ความยุติธรรมทางจริยธรรม การระมัดระวังด้านจริยธรรม การวิจารณ์ทางจริยธรรม ชุมชนทางจริยธรรม และความเป็นมืออาชีพทางจริยธรรม

Kaur (2019) กล่าวว่า บทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียน โรงเรียนมีหน้าที่ในการวางยุทธศาสตร์เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมดำเนินชีวิตและแสดงบทบาทที่เหมาะสมตามค่านิยมและศีลธรรม โดยโรงเรียนต้องดำเนินการจากพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กและเยาวชน รวมถึงมุ่งเน้นไปที่การทำงานกับผู้ปกครองและชุมชนร่วมด้วย ซึ่งเริ่มจากกฎและระเบียบของโรงเรียน

กระบวนการเรียนการสอน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตย ให้โอกาส สนับสนุน และเสริมสร้างค่านิยมเชิงบวกด้านคุณธรรมภายในโรงเรียน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ มีศักยภาพในการดูแลและประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ ไม่ก่อความเดือดร้อนให้สังคม มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและสงบสุขด้วยตนเอง ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่ด้วยความเจริญก้าวหน้า ไม่เบียดเบียนกัน เพราะบุคคลในสังคมเป็นคนดี มีความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานอกจากจะเริ่มมาจากที่บ้านแล้วศูนย์การศึกษาพิเศษซึ่งเป็นสถานศึกษามีครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็กจะเป็นบุคคลสำคัญที่จะดูแลเอาใจใส่ แนะนำ อบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการมีความรู้เพื่อเติบโตเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรมต่อไป

2.5 การประเมินคุณธรรมจริยธรรม

สมบุญ เสาร์เปา (2556) ได้ศึกษาการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติว่าการประเมินคุณธรรมจริยธรรมได้กำหนดไว้ในทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยการฝึกฝนกาย วาจา ใจ ไว้ดังนี้ 1) การประเมินผลที่ดีต้องทำให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคคลโดยถ่องแท้ การประเมินผลข้อมูลอิงข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการแสดงทัศนะทางจริยธรรมของนักเรียนที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น 2) การประเมินผลที่ดีควรประสมประสานหลายวิธีการเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคคล และเพื่อความมั่นใจของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือแนะนำนักเรียนตามสภาพของแต่ละบุคคล 3) การประเมินผลที่ดีควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาบุคคลมากกว่าการใช้ผลการประเมินในลักษณะวินิจฉัยสรุปผลเกี่ยวกับสภาวะทางจริยธรรมของนักเรียน ทั้งนี้ การประเมินผลจะมีคุณค่ามากกว่าถ้ามีการติดตามเอาใจใส่พฤติกรรมอย่างต่อเนื่องและมีการร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่จะช่วยพัฒนาเด็ก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560) กล่าวถึง การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กโดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการเด็กต้องนำมาจัดทำสารนิทัศน์หรือจัดทำข้อมูลหลักฐานหรือเอกสารอย่างเป็นระบบ ด้วยการรวบรวมผลงานสำหรับเด็กเป็นรายบุคคลที่สามารถบอกเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ทั้งนี้ ให้นำข้อมูลผลการประเมินพัฒนาการ

เด็กมาพิจารณาปรับปรุง วางแผนการจัดกิจกรรม และส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง การประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก ดังนี้ 1) วางแผนการประเมินพัฒนาการอย่างเป็นระบบ 2) ประเมินพัฒนาการเด็กครบทุกด้าน 3) ประเมินพัฒนาการเด็กเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องตลอดปี 4) ประเมินพัฒนาการตามสภาพจริงจากกิจกรรมประจำวันด้วยเครื่องมือและวิธีการที่หลากหลาย ไม่ควรใช้แบบทดสอบ และ 5) สรุปผลการประเมินจัดทำข้อมูลและนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาเด็ก สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนากับเด็ก การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

ยูพิน รอดประพันธ์ (2561) กล่าวว่า การประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิป (CIPP Model) ผลที่ได้จากการประเมินโครงการจะเป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และสังคมมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและเชื่อมั่นว่าโรงเรียนสามารถพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติ อันจะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคตต่อไป

สุภาพร นพบุรี (2561) กล่าวว่า การประเมินคุณธรรมจริยธรรมควรใช้วิธีการที่หลากหลาย โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน ใช้วิธีการ เครื่องมือประเมินให้เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก และใช้เครื่องมือที่หลากหลาย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินคุณธรรมจริยธรรม สรุปได้ว่า การประเมินคุณธรรมจริยธรรมควรใช้วิธีการที่หลากหลายและการประเมินจะต้องได้มาตามข้อเท็จจริงและมีคุณภาพ การประเมินควรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคล ควรเกิดจากความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่สำคัญเหมาะสมกับวัยและลักษณะของเด็กแต่ละบุคคล

2.6 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562

1) ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) กำหนดไว้ว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) กล่าวถึง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่ามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคุณลักษณะไว้ว่า หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัวชัดเจน

จิตตินันท์ ดีหลาย (2561) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดกับบุคคลซึ่งจะต้องเป็นพฤติกรรมที่ดีที่สังคมต้องการ

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา (2562) กล่าวว่า นักสหวิชาชีพและผู้ปกครองต้องร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 ตามช่วงอายุ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สรุปได้ว่า หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิก ลักษณะนิสัยที่ดีงาม สถานศึกษาแต่ละแห่งอาจจะกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา ความต้องการ ตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการพัฒนาและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน และจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

2) คุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา (2562) กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 ว่าได้กำหนดมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำนวน 13 มาตรฐาน ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้กำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 5 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม โดยมีรายละเอียดของมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ และสภาพที่พึงประสงค์ ดังนี้

2.1) มาตรฐานที่ 5 มีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

(1) ตัวบ่งชี้ 5.1 ซื่อสัตย์สุจริต

อายุพัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์
3-4 ปี	บอกหรือชี้ได้ว่าสิ่งใดเป็นของตนเองและสิ่งใดเป็นของผู้อื่น
4-5 ปี	ขออนุญาตหรือรอคอยเมื่อต้องการสิ่งของของผู้อื่น
5-6 ปี	ขออนุญาตหรือรอคอยเมื่อต้องการสิ่งของของผู้อื่นด้วยตนเอง

(2) ตัวบ่งชี้ 5.2 มีความเมตตากรุณา มีน้ำใจ และช่วยเหลือแบ่งปัน

อายุพัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์
3-4 ปี	แสดงความรักเพื่อนและมีเมตตาสัตว์เลี้ยง และแสดงความเป็นน้ำใจ ช่วยเหลือแบ่งปันบุคคลอื่น
4-5 ปี	แสดงความรักเพื่อนและมีเมตตาสัตว์เลี้ยง และแสดงความเป็นน้ำใจ ช่วยเหลือแบ่งปันบุคคลอื่น
5-6 ปี	แสดงความรักเพื่อนและมีเมตตาสัตว์เลี้ยง และแสดงความเป็นน้ำใจ ช่วยเหลือแบ่งปันบุคคลอื่น

(3) ตัวบ่งชี้ 5.3 มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

อายุพัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์
3-4 ปี	แสดงสีหน้าหรือท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่น
4-5 ปี	แสดงสีหน้าและท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่น
5-6 ปี	แสดงสีหน้าและท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่นอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์

(4) ตัวบ่งชี้ 5.4 มีความรับผิดชอบ

อายุพัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์
3-4 ปี	ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
4-5 ปี	ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ
5-6 ปี	ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จด้วยตนเอง

2.2) การกำหนดสาระการเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์และประเมินพัฒนาการเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

สภาพที่พึงประสงค์เป็นพฤติกรรมหรือความสามารถตามวัยที่คาดหวังให้เด็กเกิดบนพื้นฐานพัฒนาการตามวัยหรือความสามารถตามธรรมชาติในแต่ละระดับอายุ การกำหนดสาระการเรียนรู้ในการจัดประสบการณ์และประเมินพัฒนาการเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมครูและบุคลากรของศูนย์การศึกษาพิเศษต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพที่พึงประสงค์และประสบการณ์สำคัญอย่างชัดเจน โดยพิจารณาจากการจัดเวลาเรียน สาระการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กใน 1 ปีการศึกษาโดยประมาณ มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 180 วัน ในแต่ละวัน จะใช้เวลาไม่น้อยกว่า 5 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือศูนย์การศึกษาพิเศษ เวลาเรียนจึงขึ้นอยู่กับความพร้อม พัฒนาการและศักยภาพของเด็ก และสภาพความพิการของแต่ละบุคคล

(2) สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ เป็นสื่อกลางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนด ประกอบด้วย ประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้ ดังนี้

(2.1) ประสบการณ์สำคัญ เป็นแนวทางสำหรับผู้สอนนำไปใช้ในการออกแบบการจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมพัฒนาการครอบคลุมทุกด้าน ดังนี้

(2.1.1) ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายเป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาทในการทำกิจวัตรประจำวันหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ และสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสดูแลสุขภาพและสุขอนามัย สุขอนามัย และการรักษาความปลอดภัย

(2.1.2) ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกของตนเองที่เหมาะสมกับวัย ตระหนักถึงลักษณะพิเศษเฉพาะที่เป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สุขทริยภาพ รู้สึกรู้สีกดีต่อตนเอง เชื่อมมั่นในตนเองในกิจกรรมต่าง ๆ

ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
มาตรฐานที่ 5 มีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม มีดังนี้

(2.1.2.1) ตัวบ่งชี้ 5.1 ซื่อสัตย์สุจริต

อายุ พัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์	ประสบการณ์สำคัญ
3-4 ปี	1. บอกหรือชี้ได้ว่าสิ่งใดเป็น ของตนเอง และสิ่งใดเป็นของ ผู้อื่น	1. ฝึกใช้สัญลักษณ์ประจำตัว แสดงความเป็นเจ้าของ 2. ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ 3. ฟังนิทานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
4-5 ปี	1. ขออนุญาตหรือรอคอย เมื่อต้องการสิ่งของของผู้อื่น	1. เล่นบทบาทสมมติตามเหตุการณ์ต่าง ๆ 2. ฟังนิทานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
5-6 ปี	1. ขออนุญาตหรือรอคอย เมื่อต้องการสิ่งของของผู้อื่น ด้วยตนเอง	3. ฝึกการขออนุญาตโดยใช้ท่าทางหรือรูปภาพ

(2.1.2.2) ตัวบ่งชี้ 5.2 มีความเมตตากรุณา มีน้ำใจ ช่วยเหลือ

แบ่งปัน

อายุ พัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์	ประสบการณ์สำคัญ
3-4 ปี	1. แสดงความรักเพื่อนและมี เมตตาสัตว์เลี้ยง 2. แสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือ แบ่งปันบุคคลอื่น	1. ฟังนิทานเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม 2. แบ่งปันสิ่งของ อาหาร ให้บุคคลอื่น 3. เล่นกับสัตว์และให้อาหารสัตว์ 4. เล่นกับเพื่อนในวัยเดียวกัน
4-5 ปี	1. แสดงความรักเพื่อนและมี เมตตาสัตว์เลี้ยง 2. แสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือ แบ่งปันบุคคลอื่น	
5-6 ปี	1. แสดงความรักเพื่อนและมี เมตตาสัตว์เลี้ยง 2. แสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือ แบ่งปันบุคคลอื่น	

(2.1.2.3) ตัวบ่งชี้ 5.3 มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

อายุ พัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์	ประสบการณ์สำคัญ
3-4 ปี	1. แสดงสีหน้าหรือท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่น	1. ฝึกรับรู้อารมณ์โดยใช้รูปภาพแสดงอารมณ์ 2. ฝึกแสดงท่าทางตอบสนองต่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น เช่น กอด จับมือ
4-5 ปี	1. แสดงสีหน้าและท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่น	3. ฟังนิทาน
5-6 ปี	1. แสดงสีหน้าและท่าทางรับรู้ความรู้สึกผู้อื่นอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์	4. เล่นบทบาทสมมติ

(2.1.2.4) ตัวบ่งชี้ 5.4 มีความรับผิดชอบ

อายุ พัฒนาการ	สภาพที่พึงประสงค์	ประสบการณ์สำคัญ
3-4 ปี	1. ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ	1. ฝึกทำงานโดยใช้รูปภาพแสดงขั้นตอน 2. ฝึกทำงานที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่งาน
4-5 ปี	1. ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ	
5-6 ปี	1. ทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จด้วยตนเอง	

(2.1.3) ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ

(2.1.4) ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บุคคล และสื่อต่าง ๆ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กพัฒนาการใช้ภาษา จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การคิดเชิงเหตุผล และการคิดรวบยอดเกี่ยวกับ

สิ่งต่าง ๆ รอบตัว และมีความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

(2.2) สารที่ควรเรียนรู้ สารที่ควรเรียนรู้เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดแนวคิดหลังจากนำสารที่ควรรู้นั้น ๆ มาจัดประสบการณ์ให้เด็กเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ ความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญ ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก ดังนี้

(2.2.1) เรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรเรียนรู้ ชื่อ นามสกุล รูปร่างหน้าตา อวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาดและมีสุขภาพอนามัยที่ดี การรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ การระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองจากผู้อื่นและภัยใกล้ตัว รวมทั้งการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างปลอดภัย การรู้จักประวัติความเป็นมาของตนเองและครอบครัว การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและโรงเรียน การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น การรู้จักแสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การกำกับตนเอง การเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองตามลำพังหรือกับผู้อื่น การตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การสะท้อนการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกอย่างเหมาะสม การแสดงมารยาทที่ดี การมีคุณธรรมจริยธรรม

(2.2.2) เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน สถานที่สำคัญ วันสำคัญ อาชีพของคนในชุมชน ศาสนา แหล่งวัฒนธรรมในชุมชน สัญลักษณ์สำคัญของชาติไทยและการปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย หรือแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ

(2.2.3) ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับ ชื่อ ลักษณะ ส่วนประกอบ การเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ของมนุษย์ สัตว์ พืช ตลอดจนการรู้จักเกี่ยวกับดิน น้ำ ท้องฟ้า สภาพอากาศ ภัยธรรมชาติ แสง และพลังงานในชีวิตประจำวันสิ่งแวดล้อมเด็ก รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการรักษาสาธารณสุข

(2.2.4) สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา เพื่อสื่อความหมายในชีวิตประจำวัน ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการใช้หนังสือและตัวหนังสือ รู้จักชื่อ ลักษณะ สี ผิวสัมผัส ขนาด รูปร่าง รูปทรง ปริมาตร น้ำหนัก จำนวน ส่วนประกอบ การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เวลา เงิน ประโยชน์ การใช้งาน และการเลือกใช้สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ การคมนาคม เทคโนโลยีและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด ปลอดภัย และรักษาสิ่งแวดล้อม

(3) การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา แรกเกิดถึง 6 ปี เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะการบูรณาการผ่านการเล่น การลงมือกระทำจากประสบการณ์ตรง อย่างหลากหลายโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลให้เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ไม่จัดเป็นรายวิชา โดยยึดหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

(3.1) หลักการจัดประสบการณ์

(3.1.1) จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้้อย่างหลากหลาย เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างสมดุลและต่อเนื่อง เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

(3.1.2) จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก

(3.1.3) จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์ พร้อมทั้งนำผลการประเมินมาพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่อง และให้พ่อแม่ ครอบครัว ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

(3.2) แนวทางการจัดประสบการณ์

(3.2.1) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการทำงานของสมองที่เหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

(3.2.2) จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับแบบการเรียนรู้ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านระบบประสาทสัมผัส ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ คือ ควรจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสอนซ้ำ ๆ สอนจากง่ายไปยาก เป็นขั้นตอน และการวิเคราะห์งาน

(3.2.3) จัดประสบการณ์แบบบูรณาการโดยบูรณาการทั้งกิจกรรม ทักษะและสาระการเรียนรู้ จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่มคิด วางแผน ตัดสินใจลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนหรือผู้จัดประสบการณ์เป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

(3.2.4) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

(3.2.5) จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก สอดคล้องกับ บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก

(3.2.6) จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ ชีวิตประจำวันตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และการมีวินัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

(3.2.7) จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

(3.2.8) จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก และการวิจัยในชั้นเรียน

(3.2.9) จัดประสบการณ์โดยให้พ่อแม่ ครอบครัว และชุมชน มีส่วนร่วม ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อ แหล่งเรียนรู้ การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมิน พัฒนาการ

(3.3) การจัดกิจกรรมประจำวัน กิจกรรมสำหรับเด็กอายุแรกเกิดถึง 6 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้สอนหรือผู้จัดประสบการณ์ ทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร ทั้งนี้การจัดกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้ หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงานและสภาพชุมชน ที่สำคัญ ผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน การจัดกิจกรรมประจำวันมี หลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

(3.3.1) หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

(3.3.1.1) กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้ เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน แต่ยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น

วัย 3-4 ปี มีความสนใจประมาณ 8-12 นาที

วัย 4-6 ปี มีความสนใจประมาณ 12-15 นาที

วัย 5-6 ปี มีความสนใจประมาณ 15-20 นาที

(3.3.1.2) กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

(3.3.1.3) กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรีเพื่อช่วยให้เด็กรู้จัก เลือกตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา คิดสร้างสรรค์ เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลา ประมาณ 40-60 นาที

(3.3.1.4) กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้อง และนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนหรือผู้จัดประสบการณ์เป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

(3.3.2) ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมา จัดในแต่ละวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการนำไปใช้ของแต่ละ หน่วยงานและสภาพชุมชน ที่สำคัญผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน ดังต่อไปนี้

(3.3.2.1) การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เป็นการพัฒนาความแข็งแรง การทรงตัว การยืดหยุ่น ความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่าง ๆ และจังหวะการเคลื่อนไหวในการใช้ กล้ามเนื้อใหญ่ โดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม ปีนป่ายเล่นอิสระ เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

(3.3.2.2) การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เป็นการพัฒนาความแข็งแรง ของกล้ามเนื้อเล็ก กล้ามเนื้อมือ นิ้วมือ การประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือและระบบประสาท ตามือได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน โดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมการศึกษา ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วน และใช้วัสดุอุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

(3.3.2.3) การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นการปลูกฝังให้เด็กมีความรู้สึกที่ติดต่อกับตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัย รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาท และปฏิบัติตาม วัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

(3.3.2.4) การพัฒนาสังคมนิสัย เป็นการพัฒนาให้เด็กมีลักษณะ นิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำ กิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รับผิดชอบวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น รับผิดชอบวัง อันตรายจากคนแปลกหน้า ให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกา ข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ

(3.3.2.5) การพัฒนาการคิด เป็นการพัฒนาให้เด็กมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ความคิดรวบยอด คิดเชิงเหตุผลทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ศึกษานอกสถานที่ เล่นเกมการศึกษา ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกออกแบบและสร้างชิ้นงาน และทำกิจกรรมทั้งเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ และรายบุคคล

(3.3.2.6) การพัฒนาภาษา เป็นการพัฒนาให้เด็กใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์โดยสามารถตั้งคำถาม ในสิ่งที่สงสัยใคร่รู้ จัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กได้กล้าแสดงออกในการฟัง พูด อ่าน เขียน มีนิสัยรักการอ่าน และบุคคลแวดล้อม ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสม กับเด็กเป็นสำคัญ

(3.3.2.7) การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็น ความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ โดยจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ดนตรี การเคลื่อนไหวและจังหวะ ตามจินตนาการ ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ เล่นบทบาทสมมติ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นบล็อก และเล่นก่อสร้าง

(4) เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องใช้เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของแต่ละบุคคล รวมทั้งการใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยศูนย์การศึกษาพิเศษควรจัดให้มีอย่างเพียงพอเพื่อพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเองหรือพิจารณาเลือกใช้จากคู่มือรายการ สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษามาใช้ประกอบในการ จัดการเรียนรู้ สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยศูนย์การศึกษาพิเศษควรจัดให้มี อย่างเพียงพอเพื่อพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงควรดำเนินการ ดังนี้

(4.1) จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อ นวัตกรรม และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพในสถานศึกษาและชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชน

(4.2) จัดทำ จัดหาเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อการเรียนรู้ สำหรับเด็ก ส่งเสริมให้ผู้สอนจัดทำ จัดหาสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นสื่อการเรียนรู้

(4.3) เลือกใช้เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อการเรียนรู้ที่มี คุณภาพ เหมาะสมและหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้และความแตกต่างของแต่ละบุคคล

(4.4) ประเมินความเหมาะสมคุณภาพของเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ ที่เลือกใช้ในการจัดการเรียนรู้

(4.5) ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

(4.6) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพการใช้เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

(5) การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอายุแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยใช้ แบบประเมินที่หลากหลายโดยนักสหวิชาชีพรวมทั้งผู้ปกครองเป็นผู้ให้ข้อมูลและร่วมประเมิน ทั้งนี้โดยใช้กรอบมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ รวมทั้งเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก ตามความต้องการจำเป็นก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลระหว่างการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาและทบทวนแผน ให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล และเมื่อสิ้นสุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อประเมินความสามารถตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะ บุคคล ทั้งนี้สหวิชาชีพและผู้ปกครองต้องร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรตามช่วงอายุ

(5.1) แนวทางการประเมินพัฒนาการ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับ เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 กำหนดเป้าหมายคุณภาพของเด็กโดยยึดพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

(5.1.1) การประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย ประกอบด้วย การประเมินน้ำหนัก ส่วนสูง และเส้นรอบศีรษะตามเกณฑ์ สุขภาพอนามัย สุขนิสัยที่ดี การรู้จักความปลอดภัย การเคลื่อนไหวและการทรงตัว การเล่นและการออกกำลังกาย และการใช้กล้ามเนื้อเล็ก อย่างประสานสัมพันธ์กัน

(5.1.2) การประเมินพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ประกอบด้วย การประเมินความสามารถในการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ ความสนใจ ความสามารถ และมีความสุขในการทำงาน ศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว ความรับผิดชอบในการทำงาน ความซื่อสัตย์สุจริต และรู้สึกถูกผิด ความเมตตากรุณา มีน้ำใจและช่วยเหลือแบ่งปัน ตลอดจนการประหยัด อดออม และพอเพียง

(5.1.3) การประเมินพัฒนาการด้านสังคม ประกอบด้วย การประเมินความมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การระวังภัยจากคนแปลกหน้าและสถานการณ์ที่เสี่ยงอันตราย การดูแลรักษารูปร่างและสิ่งแวดล้อม การมีสัมมาคารวะ และมารยาทตามวัฒนธรรมไทย รักความเป็นไทย การยอมรับความเหมือนความแตกต่างระหว่างบุคคล การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(5.1.4) การประเมินพัฒนาการด้านสติปัญญา ประกอบด้วย การประเมินความสามารถในการสนทนาโต้ตอบและเล่าเรื่องให้ผู้อื่นเข้าใจ ความสามารถในการอ่าน เขียนภาพและสัญลักษณ์ ความสามารถในการคิดรวบยอด การคิดเชิงเหตุผล การคิดแก้ปัญหา และตัดสินใจ การทำงานศิลปะ การแสดงท่าทาง เคลื่อนไหวตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ การมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และความสามารถในการแสวงหาความรู้

(5.1.5) การประเมินทักษะจำเป็นเฉพาะความบกพร่องทางสติปัญญา ประกอบด้วย ความสามารถสื่อสารได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ความสามารถดูแลตนเอง และความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม และการรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน

(5.2) ขั้นตอนการประเมิน การประเมินพัฒนาการเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2562 ควรมีการประเมินพัฒนาการโดยใช้แบบประเมินที่หลากหลายโดยนักสหวิชาชีพรวมทั้งผู้ปกครองเป็นผู้ให้ข้อมูลและร่วมประเมิน ทั้งนี้โดยใช้กรอบมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และสภาพที่พึงประสงค์ รวมทั้งเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก ตามความต้องการจำเป็นทั้งก่อน ระหว่าง และสิ้นสุดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

(5.2.1) การประเมินพัฒนาการในแต่ละช่วงอายุ

(5.2.1.1) ศึกษาและทำความเข้าใจพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา พิจารณากิจกรรมในการอบรมเลี้ยงดู ลักษณะความพิการของเด็ก การจัดประสบการณ์ที่สะท้อนพัฒนาการของเด็ก

(5.2.1.2) วางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้บันทึกและประเมินพัฒนาการ โดยใช้แบบประเมินความสามารถพื้นฐานและแบบประเมินหรือแบบทดสอบมาตรฐานของนักสหวิชาชีพ แบบบันทึกพฤติกรรมเหมาะที่จะใช้บันทึกพฤติกรรมของเด็ก การบันทึกรายวันเหมาะกับการบันทึกกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน การบันทึกการเลือกของเด็กเหมาะสำหรับบันทึกลักษณะเฉพาะและปฏิกิริยาที่เด็กมีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือผู้ดูแลที่จะเลือกใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการให้เหมาะสมเพื่อจะได้ผลของพัฒนาการที่ถูกต้องตามพัฒนาการ

(5.2.1.3) ดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการหลังจากที่ได้วางแผนและเลือกเครื่องมือที่จะใช้ประเมินและบันทึกพัฒนาการแล้ว ก่อนจะลงมือประเมินและบันทึกจะต้องอ่านคู่มือหรือคำอธิบายวิธีการใช้เครื่องมือ นั้น ๆ อย่างละเอียด แล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนที่ปรากฏในคู่มือและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรต่อไป

(5.2.1.4) ประเมินและสรุป ในการประเมินและสรุปนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลของสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น การประเมินพัฒนาการด้วยวิธีการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเกต วิธีการสนทนา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบบันทึกการสนทนา อาจเป็นการบันทึกการสนทนายาระหว่างเด็กกับเด็ก หรือเด็กกับครู พิจารณาผลงานโดยเปรียบเทียบกับพัฒนาการประเมิน ควรประเมินหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าเด็กมีพัฒนาการอย่างไร ทำอะไรได้มากน้อยเพียงใด และสรุปผล

(5.2.1.5) รายงานผลการประเมิน เมื่อได้ผลจากการประเมินและสรุปพัฒนาการของเด็กแล้ว พ่อแม่หรือผู้ดูแลจะต้องตัดสินใจว่าจะรายงานข้อมูลนี้ไปยังผู้ใด และเพื่อจุดประสงค์อะไรและจะต้องใช้รูปแบบใด สำหรับการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตประจำวัน โดยพ่อแม่ ผู้ดูแล มีการประเมินพัฒนาการเพื่อเฝ้าระวังและเป็นข้อมูลในการพบแพทย์และอาจนำไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ดูแลเด็ก ในศูนย์การศึกษาพิเศษจะต้องรายงานต่อผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษเพื่อให้ทราบถึงกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ศูนย์การศึกษาพิเศษจัดให้เด็กนั้น ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้านได้ตามจุดประสงค์หรือไม่เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กต่อไป

(5.2.1.6) ครูผู้สอนจะต้องรายงานผลของการประเมินพัฒนาการตามแบบรายงานผลการพัฒนาผู้เรียนไปยังผู้ปกครองเด็ก และถ้าผู้ดูแลเด็กมีข้อเสนอแนะหรือจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กก็อาจเขียนเพิ่มเติมลงไปในสมุดรายงานได้และต้องคำนึงเสมอไม่ว่าจะใช้แบบรายงานใดข้อมูลควรมีความหมายเกิดประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญ

(5.2.1.7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้ดูแลเด็กต้องตระหนักว่าการทำงานร่วมกับผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กเป็นเรื่องสำคัญ ผู้ดูแลเด็กควรยกย่องผู้ปกครองที่พยายามมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ผู้ดูแลเด็กจะต้องต้อนรับผู้ปกครองที่มาศูนย์การศึกษาพิเศษ ขอขอบคุณสำหรับความช่วยเหลือ เขียนสมุดสื่อสารถึงผู้ปกครองเพื่อรายงานเรื่องเด็ก พูดคุยด้วยตนเองทางโทรศัพท์หรือทางแอปพลิเคชันทางการสื่อสารอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองรู้สึกถึงความสำคัญของตนเองและต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับผู้ดูแลเด็กในการพัฒนาเด็กของตน

(5.2.2) การประเมินมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ ผู้สอนต้องวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ และกำหนดสิ่งที่ประเมินจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันเพื่อวางแผนการประเมินพัฒนาการ ดังนี้

(5.2.2.1) การวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ การนำหลักสูตรสถานศึกษาไปสู่การจัดประสบการณ์ได้มีการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้รายปี ที่สอดคล้องของมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ สภาพที่พึงประสงค์ สาระการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อกำหนดหน่วยการเรียนรู้โดยการนำสภาพที่พึงประสงค์ที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ และกำหนดกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ กิจกรรมการเล่นตามมุม กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง และเกมการศึกษา

(5.2.2.2) การกำหนดประเด็นการประเมิน เป็นการกำหนดพัฒนาการที่ต้องการประเมิน คือ สภาพที่พึงประสงค์ที่นำมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ซึ่งครอบคลุมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน และทักษะที่จำเป็นเฉพาะความพิการในแต่ละหน่วยการเรียนรู้และเชื่อมโยงไปยังจุดประสงค์ของแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวัน ดังนั้น ประเด็นการประเมินจึงประกอบไปด้วยจุดประสงค์ของแผนการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

(5.3) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพัฒนาการเด็ก ครูผู้สอนต้องวางแผนและกำหนดวิธีการประเมินให้เหมาะสมกับกิจกรรม ใช้การสังเกตพฤติกรรม การประเมินผลงาน ชิ้นงาน การพูดคุยหรือสัมภาษณ์เด็ก วิธีการที่ครูผู้สอนเลือกใช้ต้องมากกว่า 2 วิธีการ หรือใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกตและการบันทึก การบันทึกการสนทนา การสัมภาษณ์ สารนิทัศน์สำหรับเด็กเพื่อการประเมินพัฒนาการ การประเมิน การเจริญเติบโต การประเมินผลงานและชิ้นงาน และอื่น ๆ

(5.4) เกณฑ์การประเมิน ในการวัดและประเมินผลมีวิธีการและเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

(5.4.1) วิธีการวัดและประเมินผล ใช้การสังเกตพฤติกรรม และประเมินผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของพัฒนาการแต่ละด้านที่กำหนดในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลหรือแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว

(5.4.2) เกณฑ์ในการประเมินผล ซึ่งจะนำไปสู่การสรุปผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ดำเนินการประเมินจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลหรือแผนให้บริการช่วยเหลือเฉพาะครอบครัว คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยมีเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(5.4.2.1) ด้านพัฒนาการ ตัดสินคุณภาพผู้เรียนเป็น 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี พอใช้ และปรับปรุง

(5.4.2.2) ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัดสินเป็น 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี พอใช้ และปรับปรุง

(5.4.2.3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ตัดสินเป็นผ่านและไม่ผ่าน

(5.5) การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อผู้สอนวางแผนการประเมินพัฒนาการแล้วควรทำการสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การพูดคุยหรือสัมภาษณ์เด็กหรือการประเมินผลงานชิ้นงานของเด็กอย่างเป็นระบบ เพื่อรวบรวมข้อมูลพัฒนาการของเด็กให้ครอบคลุมเด็กทุกคนแล้วสรุปลงในแบบบันทึกผลการประเมินสภาพที่พึงประสงค์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินพัฒนาการเด็กตามสภาพที่พึงประสงค์ผู้สอนควรเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล โดยสภาพที่พึงประสงค์ 1 ข้อ ควรได้รับการประเมินพัฒนาการอย่างน้อย 2 ครั้ง ต่อ 1 ภาคเรียน ระยะเวลาควรเป็นการประเมินเพื่อความก้าวหน้า ไม่ควรเป็นการประเมินเพื่อตัดสินพัฒนาการของเด็ก ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลผลการประเมินพัฒนาการตามสภาพที่พึงประสงค์จึงเป็นการสะสมเพื่อยืนยันว่าเด็กเกิดพัฒนาการตามสภาพที่พึงประสงค์นั้น ๆ ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ

(5.6) การสรุปผลการประเมินพัฒนาการเด็ก ศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรสรุปผลการประเมินพัฒนาการรายตัวบ่งชี้ ายมาตรฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และในภาพรวมของพัฒนาการรายด้าน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง สำหรับแนวทางการสรุปผลการประเมินพัฒนาการเด็กตามสภาพที่พึงประสงค์ในแต่ละตัวบ่งชี้โดยคำนึงถึงปรัชญาการศึกษาและหลักการของหลักสูตร รวมทั้งการนำข้อมูลผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนาเด็กต่อไป

(5.7) การรายงานผลการประเมินพัฒนาการและการนำข้อมูลไปใช้ การรายงานผลการประเมินพัฒนาการเป็นการสื่อสารให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องได้ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งสถานศึกษาต้องสรุปผลการประเมินพัฒนาการและจัดทำเอกสารรายงานให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะ ๆ หรืออย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง การรายงานผลการประเมินพัฒนาการสามารถรายงานเป็นระดับคุณภาพตามพฤติกรรมที่แสดงออกถึงพัฒนาการแต่ละด้านที่สะท้อนมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร

จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องส่งเสริมให้เด็กมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตากรุณา มีน้ำใจ และช่วยเหลือแบ่งปัน มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบ โดยศูนย์การศึกษาพิเศษจะต้องมีการวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง แก้ไข (Action) แบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พร้อมทั้งคำนึงถึงการจัดเวลาเรียน สาระการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการ อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับสภาพความพร้อมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

3. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

ความเจริญก้าวหน้าของสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อน กิจกรรมต่าง ๆ ได้รับการกำหนดขึ้นเพื่อให้การบริการแก่สมาชิกของสังคม ทั้งนี้โดยมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นได้รับความสะดวกสบายและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขหรือเพื่อให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น กิจกรรมดังกล่าวก็คือสิ่งที่เรียกว่า แผนงานหรือโครงการนั่นเอง แผนงานและโครงการมากมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเจริญและต้องใช้จ่ายทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นเงิน วัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน โครงการบางโครงการมีประโยชน์มากและเห็นคุณค่าอย่างชัดเจน แต่บางโครงการเมื่อทำไปแล้วไม่เกิดประโยชน์ ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรโดยใช่เหตุ แต่การที่จะระบุว่าโครงการใดมีประโยชน์มีคุณค่าหรือไม่นั้นทำได้โดยใช้วิธีประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

ดังนั้น การประเมินผลโครงการจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่จะทำให้เราสามารถคาดคะเนได้ว่าโครงการนั้นหากนำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด น่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ หรือเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วผลของโครงการจะทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมเพียงใด ควรที่จะดำเนินการต่อไปหรือปรับปรุงแก้ไขประการใด

3.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

เจริญวิษณุ สมพงษ์ธรรม (2555) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ เพื่อให้ได้สารสนเทศช่วยในการตัดสินใจเพิ่มคุณภาพ ประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายหลักของการประเมินต้องการที่จะช่วยให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของโครงการอันเป็นก้าวหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน ในการตัดสินคุณค่าจะใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

พิชิต ฤทธิจรรณู (2555) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการเชิงระบบเพื่อการตรวจสอบหรือบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปรับปรุง และพัฒนาโครงการ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2555) กล่าวถึง การประเมินผลเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน

ธีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ (2556) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของกิจกรรมหรือผลที่เกิดขึ้นจากโครงการในด้านความสำเร็จ ความล้มเหลว จุดแข็งจุดอ่อน ปัญหาอุปสรรค โดยมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การประเมินโครงการยังมีประโยชน์ในแง่การนำสารสนเทศไปสู่การปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมโครงการให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

พิสนุ ฟองศรี (2556) กล่าวถึง การประเมินโครงการโดยละเอียดตามช่วงเวลาของการดำเนินการ ดังนี้ 1) การประเมินก่อนการดำเนินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยนำสารสนเทศหรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินใจทำโครงการทดลองหรือนำร่องปรับเปลี่ยนหรือระงับโครงการ 2) การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยนำสารสนเทศหรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อปรับปรุงโครงการให้ประสบความสำเร็จ และ 3) การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยนำสารสนเทศหรือผลของการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อขยายผลปรับเปลี่ยนก่อนดำเนินการต่อไปหรือยกเลิกโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) กล่าวถึง การประเมินโครงการเป็นกระบวนการ เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ปัญหา การปรับปรุง การพัฒนา ตลอดจนการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ

วิระยุทธ ขาตะกาญจน์ (2557) กล่าวถึง การประเมินโครงการเป็นกระบวนการศึกษาหาข้อมูลอย่างเป็นระบบตามสภาพที่เป็นจริงเพื่อนำมาจัดเป็นสารสนเทศตัดสินใจและประกอบ การพิจารณาตัดสินใจว่าผลสัมฤทธิ์ของโครงการตรงตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือสอดคล้องกับ มาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ มีคุณภาพหรือประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด จะนำไปสู่การพิจารณา เลือกทางเลือกเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการของผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ หากพิจารณาความหมายที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการประเมินจะพบว่ามีแนวคิดใน 2 ลักษณะ คือ การประเมินในเชิงการวัด (Measurement) เป็นลักษณะของการประเมินตามหลักการทาง วิทยาศาสตร์ เน้นความเป็นปรนัยในเชิงประจักษ์ ความน่าเชื่อถือของการวัด ความเป็นมาตรฐานของ เครื่องมือที่ใช้วัด การใช้สถิติวิเคราะห์ในเชิงปริมาณเพื่อหาข้อสรุปรวมทั้งการค้นหาเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อการเปรียบเทียบกับประเมินในเชิงของการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ที่เป็น กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอเป็นทางเลือกในการตัดสินใจทางการ บริหารจัดการโครงการมากกว่าใช้สำหรับการตัดสินใจค่าของโครงการ

สุขแก้ว คำสอน (2557) กล่าวถึง การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ เกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบ ระเบียบ เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

อนันต์ นามทองตัน (2557) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวม ข้อมูลจากกิจกรรมหรือการปฏิบัติงานโครงการโดยมีวิธีดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีระเบียบวิธี ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อนำผลการปฏิบัติกิจกรรมมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด เพื่อใช้ในการตัดสินใจ จัดทำ ระบุ ยุบเลิก พัฒนา โครงการและให้ได้ว่าทราบว่าโครงการดังกล่าวนี้มีจุดเด่นจุดด้อยสมควรปรับปรุง แก้ไข ให้ดียิ่งขึ้น อย่างไรหรือไม่ควรทำโครงการนั้นอีกต่อไป

บุญเจริญ พรหมพงศ์ (2558) กล่าวถึง การประเมินโครงการเป็นกระบวนการวิจัย หรือวิเคราะห์กระบวนการทำงานของโครงการในแต่ละขั้นตอน ปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ ระเบียบวิธีวิจัย การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือจะใช้เทคนิควิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหา ข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสารสนเทศไว้ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ตีความเกี่ยวกับนโยบาย แผนงานกิจกรรม และวัตถุประสงค์โครงการที่วางไว้ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานเพื่อตัดสินใจข้อดีข้อเสียหรือคุณค่าของโครงการทางด้าน

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความคุ้มค่าของโครงการ เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นหรือยุติโครงการ

วัชรากร ศุภกาญจนรุจิ (2558) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการอย่างเป็นระบบในการค้นหา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบ เพื่อให้ได้สารสนเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการของผู้บริหารโครงการ พร้อมทั้งหาแนวทางหรือวิธีในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2558) กล่าวถึง การประเมินโครงการทางการศึกษาเป็นการติดตามผลงานเพื่อตรวจสอบว่างานได้ดำเนินไปอย่างไร เป็นการป้องกันไม่ให้งานแต่ละช่วงแต่ละตอนดำเนินการผิดพลาด ประสงค์และเป้าหมาย ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและทำให้การดำเนินงานนั้นมีโอกาสประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้มากยิ่งขึ้น

กมลนันท์ บุญกล้า (2559) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาตัดสินใจโครงการในแต่ละระยะ โดยนำสารสนเทศที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าควรดำเนินการต่อหรือปรับเปลี่ยน ปรับปรุง ขยายผล ระบุ หรือยกเลิกโครงการ เป็นต้น

อิทธิพันธ์ ยายอด (2559) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์จากกิจกรรมหรือการปฏิบัติตามโครงการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบการปฏิบัติกิจกรรมกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และทำให้ทราบว่าโครงการดังกล่าวนั้นมีจุดเด่นจุดด้อยที่ควรปรับปรุงพัฒนาอย่างไร และเพื่อตัดสินใจว่าควรดำเนินการต่อหรือยุติโครงการนั้น ๆ ซึ่งผู้บริหารควรคำนึงถึงความคุ้มค่าต่อการลงทุนในโครงการนั้นด้วย

มนสิข สิริสมบุรณ์ (2564) กล่าวถึง การประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่าผลการดำเนินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ วิธีการที่ใช้เหมาะสมหรือไม่เพียงใด และผลของการดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

Stufflebeam & Coryn (2007) กล่าวว่า การประเมินเป็นวิธีการศึกษาหรือสืบค้นหาคุณค่าของสิ่งที่มีงประเมินอย่างเป็นระบบ การประเมินจึงเป็นกระบวนการที่จัดทำนำเสนอสารสนเทศเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายการตัดสินใจคุณค่าและคุณประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสมในการดำเนินงานโครงการ

Newcomer, Hatry, & Wholey (2015) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การประเมินคุณค่าของโครงการอย่างเป็นระบบโดยพิจารณาว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ และเกี่ยวข้องกับการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น เวลา งบประมาณ และทรัพยากรที่ใช้ ซึ่งสามารถทำได้ในระหว่างหรือหลังจากโครงการเสร็จสิ้น

Zidane, Johansen, & Ekambaram (2015) กล่าวว่า การประเมินประสิทธิผลเป็นการประเมินขอบเขตที่จะบรรลุวัตถุประสงค์โดยถือเป็นมาตรวัดผลระยะยาว การประเมินผลลัพธ์ของโครงการจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนหรือกำหนดรูปแบบตามความต้องการ

Meredith, Shafer, & Mantel (2018) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการวัดความสำเร็จของโครงการโดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ เพื่อประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพเกี่ยวกับสถานะโครงการและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณ หรือกำหนดการ

ดังนั้น การประเมินผลจึงเป็นงานที่สำคัญอันหนึ่งในกระบวนการวางแผน ซึ่งผู้วางแผนควรกำหนดขึ้นพร้อม ๆ กันกับการวางแผนหรือการกำหนดโครงการ เหตุผลที่ผู้วางแผนจะต้องกำหนดโครงการประเมินในช่วงเวลาเดียวกันกับการวางแผนก็เนื่องจากการประเมินผลที่ตีนั้น จะต้องเริ่มดำเนินการก่อนที่การปฏิบัติตามแผนจะเริ่มต้น คนทั่ว ๆ ไปมักมีความรู้และเข้าใจว่าการประเมินผลจะต้องกระทำเมื่อโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว ความเข้าใจดังกล่าวแม้จะไม่ผิดแต่การประเมินผลรูปแบบที่เริ่มดำเนินการภายหลังการสิ้นสุดของโครงการนั้นเป็นรูปแบบการประเมินผลที่ไม่สู้จะวัดและบอกอะไรได้มากนัก

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่าหมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการอย่างเป็นระบบเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าของโครงการและการปรับปรุงเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น

3.2 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการอย่างมีระบบย่อมจะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่าสามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากนักน้อยเพียงใด และช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายและมีความสำคัญตามความคิดเห็นของนักวิชาการและนักการศึกษา ดังนี้

เจริญวิเศษณ์ สมพงษ์ธรรม (2555) กล่าวว่า ประโยชน์ของการประเมินโครงการ มีดังนี้

- 1) เพื่อช่วยในการตัดสินใจก่อนเริ่มจัดทำโครงการ ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการ ทดสอบเกี่ยวกับแนวความคิดด้านเทคนิคและแหล่งทุนและความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ซึ่งตรงกับการประเมินที่เรียกว่าการศึกษาความเป็นไปได้
- 2) เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าควรดำเนินการต่อหรือยุติโครงการ ได้แก่ การประเมินแบบการประเมินผลลัพธ์รวม
- 3) เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงการในแง่มุมใดหรือจุดหนึ่งจุดใด ช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ บุคลากร หรือระบบการให้บริการหรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้น ๆ ซึ่งได้แก่ การประเมินแบบแผนรวมทั้งหมด
- 4) เพื่อเป็นประจักษ์พยานและเป็นเครื่องมือในการหาการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการทางด้านสาธารณชน การเมือง การเงิน และด้านวิชาชีพ
- 5) ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและความรู้พื้นฐานในระบบการพัฒนาสังคมในด้านวิทยาการ สังคมวิทยา จิตวิทยา และอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้และข้อเท็จจริง
- 6) เพื่อขจัดข้อผิดพลาดทั้งหลายโดยเฉพาะเรื่องของเวลาและค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินโครงการทำให้การวางแผนและการปฏิบัติมีโอกาสสอดคล้องกันได้ง่าย
- 7) ในระหว่างปฏิบัติงานถ้าเกิดข้อผิดพลาดไม่สอดคล้องกันระหว่างแผนกับการปฏิบัติงานยังสามารถปรับปรุงแผนหรือปรับปรุงการปฏิบัติให้สอดคล้องกันได้โดยไม่ต้องเริ่มใหม่
- 8) เมื่อประเมินผลหลังจากทำโครงการยังได้ทราบความสำเร็จของการปฏิบัติงาน ผลกระทบของโครงการอื่น ข้อบกพร่องของโครงการเพื่อที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขโครงการในลักษณะเดียวกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ
- 9) เพื่อประโยชน์แก่การวางแผนในโครงการต่อเนื่อง
- 10) เหมาะสมสำหรับโครงการที่มีการลงทุนมาก โครงการที่มีความเสี่ยงสูง โครงการที่อันตรายสูง โครงการเหล่านี้ควรจะมีการวางแผนและปฏิบัติเพียงครั้งเดียว ไม่ใช่รอการประเมินผลครั้งสุดท้ายเพราะอาจก่อให้เกิดความเสียหาย
- 11) สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปปฏิบัติ โดยประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดหรือสมเหตุสมผลหรือไม่ ความเป็นไปได้ หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงใด
- 2) เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งการประเมินเมื่อนำโครงการไปดำเนินการระยะหนึ่งหรือเป็นการประเมินในช่วงดำเนินโครงการ
- 3) เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศสำหรับช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการต่อเนื่องหรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ อาจกล่าวได้ว่าผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการมีความคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ลงทุนไปเพียงใด และก่อให้เกิดผลข้างเคียงทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่อย่างไร
- 4) เพื่อจัดหาข้อมูลสารสนเทศที่จะใช้ประโยชน์ในการขอรับการสนับสนุนการดำเนินโครงการจากแหล่งต่าง ๆ และ
- 5) เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการ

พื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งก็คือการได้รับความรู้ความเข้าใจพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน

ธีรศักดิ์ อุ่่นอารมย์เลิศ (2556) กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการ ไว้ดังนี้

1) ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์มีความชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการ 2) ช่วยให้สารสนเทศเพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ การปรับรูปโครงสร้างองค์การ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม 3) ช่วยให้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนการปรับปรุง แก้ไข และป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ 4) ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ เนื่องจากการประเมินผลทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค จุดแข็งจุดอ่อนของการดำเนินโครงการ โดยการนำระบบการกำกับติดตามผลเข้าร่วมในการบริหารโครงการจะก่อให้เกิดการบรรลุทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล 5) ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ ความล้มเหลว ผลกระทบ และผลลัพธ์ เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง 6) ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า ความเป็นธรรม ความเสมอภาคหรือไม่ 7) เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ตลอดจนเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะจะทำให้ทราบจุดเด่นจุดด้อยเพื่อพัฒนาและปรับปรุงโครงการ 8) เพื่อช่วยหาหลักฐานสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข การเมือง เศรษฐกิจ ด้านวิชาชีพเฉพาะ และ 9) เพื่อเป็นบทเรียนในการขยายผลไปสู่สภาพการณ์อื่น ๆ ในวงกว้างมากขึ้น

ยุทธนา กังแฮ (2556) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการจะมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการของผู้ประเมิน เพื่อให้ผู้ประเมินโครงการทำความเข้าใจและเพิ่มความชัดเจนของโครงการ ผลการประเมินโครงการส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และความเข้าใจต่อผู้นำไปใช้ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อความโปร่งใสของการดำเนินงานนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความเห็นไว้ว่า ทุกโครงการเมื่อมีการดำเนินงานแล้วผู้จัดการโครงการควรจะต้องมีรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้น ดังนั้นการประเมินผลจึงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยภาครัฐหรือภาคเอกชนในการจัดสรรงบประมาณได้อย่างชัดเจน

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2557) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในวงจรการวางแผนและบริหารจัดการโครงการ สามารถสรุปประโยชน์ของการประเมินโครงการ ได้ดังต่อไปนี้ 1) ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงานและโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนเป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้ของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 2) ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน 3) ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการ 4) ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไปอย่างไร 5) ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนวณค่ากับการลงทุนหรือไม่ และ 6) เป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้รับทราบผลการปฏิบัติงาน จุดเด่นจุดด้อย และนำมาผลไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

อนันต์ นามทองตัน (2557) กล่าวว่า การประเมินโครงการนั้นจะช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการมีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาตรฐานของโครงการ มีข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง สามารถที่จะบริหารโครงการตัดสินใจได้ถูกต้องในความสำเร็จและล้มเหลวหรือการปรับปรุง พัฒนา ยกเลิก โครงการนั้น ๆ และจะได้มีข้อมูลนำไปปรับปรุง พัฒนางานที่เกี่ยวข้องให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

สำราญ มีแจ่ม (2558) กล่าวถึง ความสำคัญของโครงการ มีดังนี้ 1) ช่วยให้แผนมีความชัดเจน 2) ช่วยให้การปฏิบัติตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ช่วยให้แผนมีความเป็นไปได้สูง 4) ช่วยให้ทราบทรัพยากรดำเนินงานในแผน และ 5) การควบคุมแผนงานทำได้ง่ายและไม่ซับซ้อน

มนสิข สิทธิสมบุรณ์ (2564) กล่าวถึง ความสำคัญในการประเมินโครงการเป็นการช่วยผู้ดำเนินโครงการให้มีสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการหรือแผนงานว่าควรจะขยายหรือจะดำเนินโครงการต่อไปหรือควรปรับปรุงส่วนใดของโครงการ และมีจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการเป็นการหาสารสนเทศในการเสนอแนะต่อผู้บริหารเพื่อช่วยในการตัดสินใจให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ ตลอดจนอุปสรรคและสาเหตุที่ควรแก้ไข ปรับปรุงให้โครงการมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น มุ่งค้นหาสิ่งที่โครงการจะดำเนินการ ขณะดำเนินการ และดำเนินการต่อไปอย่างมีระบบต่อเนื่อง ทำให้ผู้บริหารได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการด้านต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้การดำเนินการโครงการบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

Aleksander, Aleksandra, Matilde, & Beata (2018) กล่าวว่า จุดประสงค์ของการประเมิน คือ เพื่อตรวจสอบขั้นตอนหลักของโครงการ ความคาดหวังที่เกี่ยวข้อง รวมถึงระเบียบวิธีการที่แตกต่างกันซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการในทุกด้านและขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดข้อผิดพลาดในงาน

Meredith, Shafer, & Mantel (2018) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญ 3 ประการหลัก ๆ ดังนี้ 1) ช่วยติดตามความก้าวหน้าของโครงการเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย 2) ช่วยระบุข้อจำกัด ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงโครงการในอนาคต 3) ช่วยสื่อสารแผนการดำเนินโครงการเพื่อปรับปรุงกระบวนการได้ชัดเจนขึ้น การประเมินโครงการจึงถือเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในกระบวนการจัดการโครงการต่าง ๆ

จากการศึกษาเกี่ยวกับความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ มีดังนี้ 1) ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนขึ้น 2) ช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์เต็มที่ 3) ช่วยให้แผนงานบรรลุเป้าประสงค์ 4) ช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ทำให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง 5) ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน 6) สร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ และ 7) ช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ

จากความหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการดังกล่าวแล้วอาจวิเคราะห์ได้ว่าการประเมินโครงการเป็นงานที่มีความละเอียดลออมากกว่าการวางแผน กล่าวคือ ในขณะที่วางแผนเป็นการคาดคะเนอนาคตและค้นหาวิธีการในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายหรือความต้องการที่ได้คาดคะเนไว้ แต่การประเมินโครงการแสวงหาข้อเท็จจริงจะต้องแสวงหาทั้งสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้และสิ่งที่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ ฉะนั้นการประเมินโครงการจึงมีความยากลำบากในตัวที่ผู้ประเมินจะต้องพยายามเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเหล่านั้นให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจบริหารโครงการให้บรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การประเมินโครงการจะต้องกระทำอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจึงจะทำให้แผนงานที่กำหนดไว้บรรลุถึงเป้าหมาย

3.3 ประเภทของการประเมินโครงการ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555) กล่าวถึง การประเมินโครงการแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทแล้วแต่เกณฑ์ที่ใช้แบ่ง สรุปได้ดังนี้ 1) แบ่งตามลำดับเวลาการบริหารโครงการ ได้แก่ การประเมินก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งอาจทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ การศึกษาความเหมาะสมของโครงการและการวิเคราะห์โครงการหรือการประเมินร่างโครงการ การประเมินขณะดำเนินงาน และการประเมินหลังการดำเนินงาน 2) แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และการประเมินผลรวมสรุป 3) แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน ได้แก่ การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม การประเมินปัจจัยเบื้องต้น การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิตหรือผลงาน 4) แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน ได้แก่ การประเมินที่อิงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการหรืองานเป็นเกณฑ์ และการประเมินที่ไม่อิงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการ

ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ (2556) กล่าวถึง การจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) การประเมินก่อนโครงการ ได้แก่ การประเมินความจำเป็น และการศึกษาความเป็นไปได้ 2) การประเมินระหว่างโครงการ ได้แก่ การติดตามโครงการ การประเมินผลงาน และการประเมินการปฏิบัติงานตามโครงการ และ 3) การประเมินหลังโครงการ ได้แก่ การประเมินผลระยะสั้น การประเมินผลกระทบ และการประเมินผลตอบแทน

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) กล่าวถึง ประเภทของการประเมินโครงการ การประเมินโครงการบริการสังคมนั้นสามารถจำแนกประเภทของการประเมินโดยทั่วไปได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) การประเมินความต้องการที่จำเป็น 2) การประเมินกระบวนการ 3) การประเมินผลผลิต และ 4) การประเมินประสิทธิภาพ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2556) กล่าวถึง การจำแนกการประเมินโครงการ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ 2) การประเมินผลระหว่างดำเนินโครงการ 3) การประเมินผลรวมสรุป และ 4) การประเมินผลกระทบของโครงการ

วีระยุทธ ซาตะกาญจน์ (2557) กล่าวถึง การประเมินโครงการแบ่งได้เป็นหลายประเภท ตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลัก ในที่นี้จะนำเสนอประเภทของการประเมินโครงการเป็น 3 ลักษณะ คือ แบ่งตามจุดหมายของการประเมิน หลักยึดในการประเมิน และลำดับเวลาในการประเมิน ดังต่อไปนี้ 1) แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินเพื่อพัฒนา ปรับปรุง หรือบางครั้งเรียกว่าการประเมินความก้าวหน้า และการประเมินเพื่อสรุปผล หรือการประเมินผลรวมสรุป 2) แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การประเมินโดยยึดหลักวัตถุประสงค์เป็นหลัก การประเมินที่อิสระไม่ยึดติดกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และแบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การประเมินก่อนเริ่มโครงการ ความเหมาะสมของโครงการ และการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ

อนันต์ นามทองตัน (2557) กล่าวถึง ประเภทของการประเมินโครงการจะสามารถแบ่งได้หลายลักษณะตามความเหมาะสมของแต่ละโครงการ แต่โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินโครงการ สรุปผลรวม และผลกระทบของโครงการ

พรทิพย์ นุฏลกิจ (2562) กล่าวถึง ประเภทของการประเมินมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง เช่น แบ่งตามระยะเวลา แบ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินขณะดำเนินงาน และการประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน แบ่งตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็นการประเมินความก้าวหน้า ประเมินผลสรุปและประเมินเพื่อการพัฒนา แบ่งตามประเภทของผู้ประเมิน แบ่งเป็นการประเมินจากผู้ประเมินภายในและผู้ประเมินภายนอก ตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลัก ในการแบ่ง

พียะภา ใจชื่อสมบูรณ์ (2563) กล่าวถึง การประเมินโครงการจะต้องประเมินผลก่อนดำเนินการ กล่าวคือ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของการบริหารโครงการ ความพร้อมในงบประมาณสนับสนุน วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร การประเมินโครงการขณะดำเนินงานหรือผลประเมินขณะดำเนินโครงการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง จะได้แก้ไขทันที การประเมินระหว่างดำเนินการนั้นเป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข การประเมินผลโครงการภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงานหรือประเมินผลภายหลังเป็นการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินโครงการเพื่อใช้ในการตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่

มนสิข สติสมบูรณ์ (2564) กล่าวถึง ประเภทของการประเมินโครงการ แบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ แบ่งตามวัตถุประสงค์การประเมิน แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งตามเกณฑ์ของผู้ประเมิน และแบ่งตามมิติการประเมินต่าง ๆ

Aleksander, Aleksandra, Matilde, & Beata (2018) กล่าวว่า มีวิธีการประเมิน 4 ประเภท ได้แก่ 1) การประเมินผล 2) คำถามและหรือการประเมินเชิงวิธีการ 3) การปรับปรุงหรือการประเมินความรับผิดชอบต่อ และ 4) วาระทางสังคมหรือการประเมินการสนับสนุน

Meredith, Shafer, & Mantel (2018) กล่าวถึง การประเมินโครงการว่าแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) การประเมินก่อนดำเนินโครงการ ในช่วงก่อนดำเนินโครงการจะเป็นการประเมินเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียทราบว่าเกิดอะไรขึ้นในการดำเนินโครงการในอนาคต 2) การประเมินอย่างต่อเนื่อง ในช่วงโครงการอยู่ระหว่างการดำเนินการ การประเมินในช่วงนี้จะเป็นการใช้กลยุทธ์ติดตาม ตรวจสอบ และรายงานการดำเนินงานทุกอย่างที่เกิดขึ้น 3) การประเมินผลหลังโครงการ ในช่วงการประเมินหลังโครงการจะเป็นการประเมินเพื่อรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนที่ดีและส่วนที่ต้องแก้ไข ปรับปรุง เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า ในการประเมินโครงการสามารถประเมินได้ตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการซึ่งต้องทำก่อนเริ่มโครงการโดยประเมินในประเด็นที่สำคัญ คือ ความต้องการจำเป็น ความพร้อม ความเป็นไปได้ และทรัพยากรที่เหมาะสมในการจัดทำโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการซึ่งเป็นการนำโครงการสู่การปฏิบัติโดยประเมินในประเด็นที่สำคัญ คือ ประเมินกระบวนการความก้าวหน้าของโครงการ และประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ ต้องทำเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้วโดยประเมินในประเด็นผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

3.4 กระบวนการประเมินโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้จำแนกขั้นตอนของการประเมินโครงการออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการก่อนทำการประเมินโครงการ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน 3) การกำหนดขอบเขตของการประเมิน 4) การพิจารณา กำหนดตัวบ่งชี้และแหล่งข้อมูล 5) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 6) การสรุปผลการประเมินโครงการ

วีระยุทธ ซาตะกาญจน์ (2557) กล่าวว่า ในการประเมินโครงการแต่ละครั้งผู้ประเมินจำเป็นจะต้องมองเห็นภาพรวมของกระบวนการดำเนินงานการประเมินโครงการใน 10 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน 2) การศึกษารูปแบบของการประเมิน 3) การกำหนดประเด็นของการประเมิน 4) การพัฒนาตัวชี้วัดและกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน 5) การออกแบบการประเมิน 6) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ 7) การเก็บรวบรวมข้อมูล 8) การวิเคราะห์ข้อมูล 9) การตัดสินใจ สรุป และอภิปรายผลการประเมิน และ 10) การเขียนรายงานการประเมิน

พรทิพย์ นุกุลกิจ (2562) กล่าวถึง ขั้นตอนการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า กระบวนการของการประเมินโครงการมีขั้นตอนที่เริ่มต้นจากการศึกษาทำความเข้าใจโครงการที่จะทำการประเมินอย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินได้อย่างชัดเจน รู้จักเลือกอุปกรณ์ เครื่องมือ และกระบวนการต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการเลือกเทคนิคที่จะวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการนำเสนอผู้เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง

มนสิข สิริธสมบุรณ์ (2564) กล่าวว่า ในการประเมินโครงการซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่งมีกระบวนการดำเนินการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) ประเมินอะไร คือ การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน 2) ทำไมจึงต้องประเมิน คือ หลักการและเหตุผลของการประเมิน 3) ประเมินเพื่ออะไร คือ กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน 4) มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง คือ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน 5) จะประเมินได้อย่างไร คือ การออกแบบการประเมิน ได้แก่ กำหนดรูปแบบการประเมิน กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูลหรือตัวชี้วัด กำหนดแหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล กำหนดเครื่องมือ วิธีการที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดแนวทางวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดเกณฑ์การประเมิน 6) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง คือ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน 7) จะเก็บข้อมูลด้วยวิธีการใด คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล 8) จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร คือ การวิเคราะห์ข้อมูล และ 9) จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร คือ รายงานผลการประเมิน

Newcomer, Hatry, & Wholey (2015) กล่าวว่า กระบวนการประเมินโครงการ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับกระบวนการประเมินผล หากไม่มีความเข้าใจที่ชัดเจนจะไม่สามารถอธิบายได้ว่าโครงการดังกล่าวสำเร็จหรือไม่ 2) การรวบรวมข้อมูลในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการ ในกระบวนการนี้จะเป็นการช่วยประเมินประสิทธิภาพและทำการปรับเปลี่ยนเมื่อเกิดปัญหา 3) การวิเคราะห์ข้อมูลตามเป้าหมาย เป็นกระบวนการตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดเพื่อทำการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการของโครงการในอนาคต 4) การเปลี่ยนแปลงการดำเนินงาน ซึ่งจะกระทำหากพบข้อมูลที่แสดงว่าโครงการไม่บรรลุเป้าหมายต้องทำการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขการดำเนินการ และ 5) การจัดทำเอกสารขั้นตอนการประเมิน ขั้นตอนนี้จะช่วยให้การประเมินเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงในอนาคต

Peter (2020) กล่าวว่า กระบวนการประเมินโครงการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน เป้าหมายสูงสุดของขั้นตอนนี้คือการสร้างแผนการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นเอกสารที่อธิบายรายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการประเมินโครงการขององค์กร 2) การนำไปใช้ในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการ ต้องมีการตรวจสอบการดำเนินงานทุกด้านเพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการเป็นไปตามกำหนดเวลาและงบประมาณ โดยในขั้นตอนนี้ต้องทราบความก้าวหน้าหรือเปอร์เซ็นต์การดำเนินการที่เสร็จสมบูรณ์ 3) การสรุป เมื่อโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นต้องมีการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประเมินมาวิเคราะห์เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการและแก้ไขปัญหาในกระบวนการต่าง ๆ ในอนาคต และ 4) การรายงานและการเผยแพร่ เมื่อโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นต้องบันทึกผลการดำเนินงานในรูปแบบรายงานการประเมินโครงการพร้อมทั้งเผยแพร่ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า กระบวนการประเมินโครงการ ประกอบด้วย การกำหนดปัญหา เป้าหมายและวัตถุประสงค์ การเลือกรูปแบบการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุป การเสนอแนะ

3.5 รูปแบบการประเมินโครงการแบบ CIPP Model

Stufflebeam พัฒนารูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจ (CIPP) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์สิ่งที่ประเมินอย่างครอบคลุมเพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์และช่วยในการตัดสินใจทางเลือกต่าง ๆ ของผู้บริหารเรียกว่า รูปแบบการประเมินชิป (CIPP) (Context Input Process Product Evaluation Model) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 มีการปรับปรุงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งล่าสุดในปี ค.ศ. 2003 สามารถใช้กับการประเมินโครงการ แผน บุคลากร ผลิตภัณฑ์ องค์กร และระบบต่าง ๆ ได้ Stufflebeam & Coryn (2007) ใช้วิธีการเชิงระบบการประเมินชิป (CIPP) อย่างถูกต้อง

และก่อนประโยชน์สูงสุดต้องลงมือประเมินตั้งแต่ก่อนเริ่มงาน ขณะดำเนินงาน และการประเมินหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานแล้ว

รูปแบบการประเมินซีป (CIPP) แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ส่วน ตามลำดับพัฒนาการของการดำเนินโครงการ 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

1) การประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินในช่วงนี้เพื่อวางแผนอันเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงาน จัดทำสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นโครงการ กิจกรรม หลักสูตร ซึ่งจะทำการประเมินใน 2 ส่วน คือ

1.1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดการดำเนินงานโดยประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งวิธีการประเมินจะทำการบรรยายและเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าที่ได้จริงกับสิ่งที่คาดหวัง บริบทของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่คาดหวังกับที่เป็นจริง รวมทั้งวิเคราะห์สาเหตุของความไม่สอดคล้องระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คาดหวัง

1.2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการทั้งปริมาณและคุณภาพตลอดจนระบบบริหารจัดการที่วางแผนไว้เพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ วิธีการประเมินจะทำการบรรยายและวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ รวมถึงกลยุทธ์และกระบวนการดำเนินงานที่เป็นไปได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยนำเข้าจะนำไปสู่การวางแผน ซึ่งควรมีการวิเคราะห์ความเหมาะสมของสิ่งที่จะดำเนินการโดยพิจารณาความสอดคล้อง ความสมบูรณ์ ประสิทธิภาพ ความเหมาะสมของการบริหาร ผลกระทบ ความเป็นธรรม ความเป็นไปได้ ทั้งด้านแผนงาน แผนเงิน และแผนกำลังคน ฯลฯ

2) การประเมินระหว่างดำเนินการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการ อันเป็นการศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการตามแผนได้ เพื่อจัดหาสารสนเทศและเพื่อการปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างทันที่ การประเมินขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

3) การประเมินผลหลังสิ้นสุดโครงการ (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตโครงการเพื่อจะตอบคำถามให้ได้ว่าการดำเนินโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่คุ้มค่า การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการพิจารณาผลลัพธ์ผลกระทบของโครงการทุก ๆ ด้าน ซึ่งมักใช้เทคนิคการติดตามผลหรือประเมินด้วยการติดตามหลังโครงการเสร็จสิ้นหรือศึกษาย้อนรอย (Follow Up Study หรือ Tracer Study) และจากผลการ

ประเมินจะให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรคงไว้หรือควรปรับ
ควรขยายโครงการหรือควรหยุดโครงการตามเวลาที่กำหนดไว้หรือควรยกฐานะเป็นโครงการประจำ
ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจของ Stufflebeam

ที่มา : (Stufflebeam & Coryn, 2007)

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินซิป (CIPP) นั้น แสดงให้เห็นว่าการประเมิน
โครงการเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำกันอย่างเป็นระบบซึ่งการประเมินในแต่ละส่วนก็มีวัตถุประสงค์
การประเมินต่างกันและก่อให้เกิดกิจกรรมสืบเนื่องจากการประเมินต่างกันตามไปด้วย

4. บริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา

4.1 ประวัติและความเป็นมา

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 6 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 ได้เห็นชอบในหลักการ มาตรการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการให้ดำเนินการตามเสนอและเห็นชอบกับยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และโครงสร้างการบริหารงานของการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและประกาศให้ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด เป็นสถานศึกษาเพื่อคนพิการ โดยให้ทำหน้าที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จัดทำ และจัดสรรงบประมาณให้แก่สถานศึกษา ประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ให้บริการการศึกษา บำบัดฟื้นฟู และดำเนินการระบบส่งต่อโรงเรียน ชุมชน กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้ง ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัด เมื่อวันที่ 31 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2543 ให้เป็นสถานศึกษา เพื่อให้บริการช่วยเหลือผู้พิการในพื้นที่เขตบริการด้านการพัฒนาศักยภาพและด้านการศึกษา ให้คำแนะนำการเตรียมความพร้อมแก่ผู้พิการเพื่อเข้าเรียนร่วมในโรงเรียนปกติให้มากขึ้นอย่างทั่วถึง ประสานงานการจัดการเรียนร่วมในพื้นที่ สนับสนุนสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดทั้งปฏิบัติหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ จัดทำสถิติ ข้อมูล และบริการด้านการศึกษาพิเศษแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในระยะเริ่มต้นศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ได้ใช้อาคารสถานที่ในโรงเรียน ราชประชานุเคราะห์ 24 อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นสำนักงานชั่วคราว ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 ย้ายสำนักงานมาตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านสันป่าเป้า ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และในวันที่ 14 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ได้ย้ายสำนักงานที่ทำการมายังโรงเรียนบ้านเจดีย์งาม จนถึงปัจจุบัน ตั้งสำนักงานอยู่เลขที่ 262 หมู่ 1 บ้านเจดีย์งาม ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา 56000 โทรศัพท์ 0-5441-2233 โทรสาร 0-5441-2233 มีที่ดินจำนวน 8 ไร่ 27.40 ตารางวา

4.2 บทบาทหน้าที่

- 1) จัดและส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention : EI) และเตรียมความพร้อมของคนพิการเพื่อเข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- 2) พัฒนาและฝึกอบรมผู้ดูแลคนพิการ บุคลากร ที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ
- 3) จัดระบบและส่งเสริม สนับสนุน การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการ
- 4) จัดระบบบริการช่วงเชื่อมต่อสำหรับคนพิการ (Transitional Services)

5) ให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยครอบครัวและชุมชนด้วยกระบวนการทางการศึกษา

6) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ

7) จัดระบบสนับสนุนการจัดการเรียนร่วม และประสานงานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในจังหวัด

8) ภาระหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด หรือตามที่ได้รับมอบหมาย

4.3 คำขวัญ

คำขวัญของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา คือ พัฒนาการดี มีคุณธรรม นำความสุข

4.4 อัตลักษณ์

อัตลักษณ์ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา คือ พัฒนาการดี มีความสุข

4.5 เอกลักษณ์

เอกลักษณ์ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา คือ แหล่งเรียนรู้เด่น เน้นอาชบาบำบัด

4.6 วิสัยทัศน์ (Vision)

ภายในปี พ.ศ. 2564 ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนมีพัฒนาการดี มีคุณธรรม และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4.7 พันธกิจ (Mission)

1) ส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเต็มตามศักยภาพของผู้เรียนรายบุคคล

2) ส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณธรรมและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3) พัฒนา ปรับปรุง สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สะอาด ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย และเป็นแหล่งเรียนรู้

4) วิจัย พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ และบริการทางการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี

5) พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ

- 6) พัฒนาศักยภาพครู บุคลากร ครอบครั้ว ภาคคีเครือช่าย และผู้เกี่ยวช้อง ในด้านการจ้ดการศีกษาพิเศษ
- 7) จ้ดระบบการบริหารจ้ดการศีกษาให้สถานศีกษาเป็นองคักรแห่งการเรียนรู้บริหารจ้ดการศีกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลและใช้โรงเรียนเป็นฐาน
- 8) พัฒนาระบบการเชื่อมต้ออย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล โดยส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคคีเครือช่ายและผู้เกี่ยวช้อง

4.8 เป้าประสงค์ (Goals)

- 1) ผู้เรียนที่มีความต้อการพิเศษมีพัฒนาการตามศีกษาภาพของแต่ละบุคคลตามหลักสูตรของสถานศีกษา
- 2) ผู้เรียนมีคุณธรรมและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข
- 3) สถานศีกษาเอื้อต้อการเรียนรู้ สะอาด รมรื่น สวยงาม ปลอดภัย เป็นแหล่งเรียนรู้
- 4) หลักสูตรสถานศีกษา นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ และบริการทางการศีกษามีความเหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีความต้อการพิเศษ
- 5) ครูสามารถจ้ดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความต้อการพิเศษรายบุคคลได้อย่างเหมาะสม
- 6) ครู บุคลากร ครอบครั้ว ภาคคีเครือช่าย และผู้เกี่ยวช้องมีความรู้ความสามารถในด้านการจ้ดการศีกษาพิเศษ
- 7) สถานศีกษาเป็นองคักรแห่งการเรียนรู้และบริหารจ้ดการศีกษาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลและใช้โรงเรียนเป็นฐาน
- 8) ระบบการเชื่อมต้อมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล ภาคคีเครือช่าย และผู้เกี่ยวช้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศีกษาอย่างเข้มแข็ง
- 9) สถานศีกษาจ้ดกิจกรรมได้ครอบคลุมทุกมาตรฐานและทุกตัวบ่งชี้ มีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็ง และผ่านการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก

4.9 ยุทธศาสตร์ (Strategic)

- 1) การพัฒนาคุณภาพเด็กพิการตามมาตรฐานการศึกษา
- 2) การเสริมสร้างกระบวนการบริหารและการจัดการสถานศีกษาโดยการประสานเครือช่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวช้องในการด้าเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพ
- 3) การพัฒนาครูและบุคลากรให้สามารถจ้ดการศีกษาได้อย่างมีคุณภาพ

4.10 กลยุทธ์ (Strategy)

- 1) กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษตามศักยภาพรายบุคคล
- 2) กลยุทธ์ที่ 2 เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการการศึกษาของผู้เรียนให้ทั่วถึง ครอบคลุม และได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และมีคุณภาพ
- 3) กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ
- 4) กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

4.11 เป้าหมายกลุ่มผู้รับบริการ

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา มีเป้าหมายในการให้บริการคนพิการอายุแรกเกิดจนถึงตลอดชีวิต ครอบคลุมพื้นที่ 9 อำเภอในจังหวัดพะเยา โดยดูแลกลุ่มคนพิการที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2552 ดังนี้ 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ 5) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ 6) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา 7) บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ 8) บุคคลออทิสติก และ 9) บุคคลพิการซ้อน

4.12 สภาพชุมชนโดยรวม

1) สภาพชุมชนรอบบริเวณศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา มีลักษณะเป็นชุมชนของชนพื้นเมืองซึ่งอาศัยในเขตอำเภอเมืองพะเยา การดำรงชีวิตยังใช้วิถีชีวิตของชนพื้นเมืองมีประชากรประมาณ 500 คน อาชีพหลักของชุมชน คือ เกษตรกรรม ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปคือประเพณีสงกรานต์วัดเจดีย์งาม และพุทธพิธีทางศาสนาในวันสำคัญ ๆ

2) ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจรายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี 24,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 3 คน

3) โอกาสและข้อจำกัดของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา โอกาสของศูนย์ฯ กับความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของชุมชน (วัด บ้าน โรงเรียน)

4) ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา อยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ คือ วัดเจดีย์งาม วัดศรีโคมคำ วัดติโลกอาราม อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ และกว๊านพะเยา แหล่งเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ และได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจาก

ชุมชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี ข้อจำกัด คือ สถานที่ตั้งห่างจากหน่วยงานราชการ และโรงพยาบาลพะเยา

4.13 การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการนั้นยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมอบหมายหน้าที่แก่คณะครู และบุคลากร โดยยึดความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมของครูมาปรับประยุกต์ และบูรณาการการสอน

4.14 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา มอบหมายหน้าที่ การงานอย่างชัดเจน ยึดหลักความร่วมมือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม และหลักธรรมาภิบาล

4.15 การบริหารงานงบประมาณ

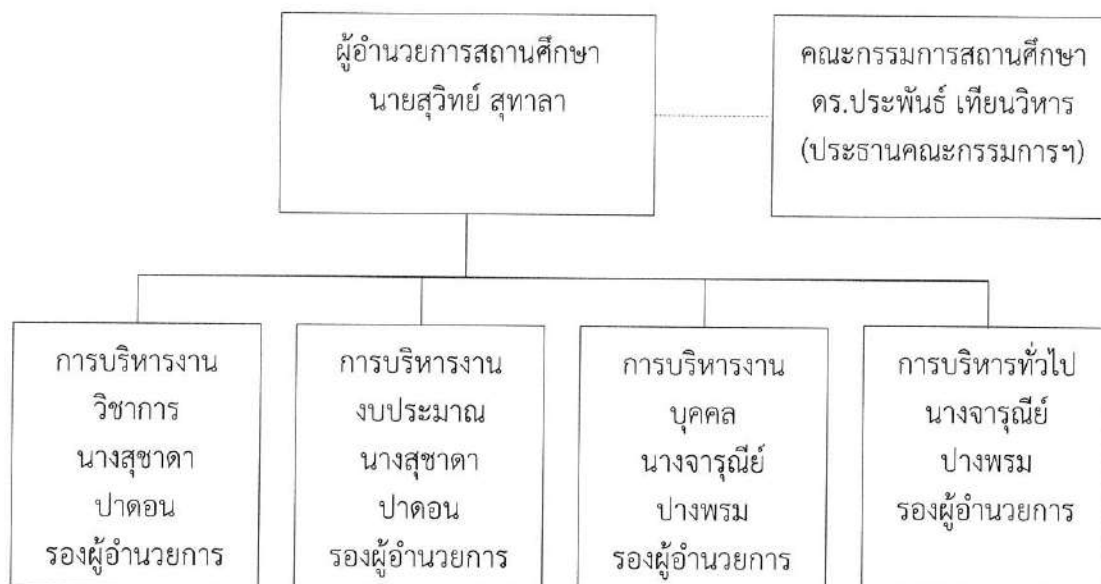
การบริหารงานงบประมาณบริหารโดยนำเงินงบประมาณที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ได้รับจัดสรรมาบริหารตามวัตถุประสงค์ของแหล่งงบประมาณ สถานการณ์ ความจำเป็นเร่งด่วน และการแก้ไขปัญหา นอกนั้นพิจารณาตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงผู้เรียน เป็นสำคัญ

4.16 การบริหารบริหารทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เน้นในเรื่องการบริการสนับสนุนกิจกรรมการบริหารงาน ทั้ง 3 งาน ได้แก่ งานบริหารวิชาการ งานบริหารบุคคล และงานบริหารงบประมาณ ให้งานทั้ง 3 ดำเนินไปอย่างคล่องตัว เกิดประสิทธิภาพ โดยมีจุดเน้นที่ตัวผู้เรียน สถานศึกษา คณะครูและบุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน นอกจากนั้น ยังได้ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

สรุปโครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา

4.17 ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาในการพัฒนาการศึกษา

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา เป็นสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษานอกระบบ หรือตามอัธยาศัยแก่คนพิการตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกพบความพิการจนตลอดชีวิตและจัดการศึกษาอบรมแก่ผู้ดูแลคนพิการ ครู บุคลากร และชุมชน รวมทั้งการจัดสื่อ เทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดฯ ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในประกาศกระทรวง ปัจจุบันให้บริการแก่เด็กพิการ 9 ประเภทความพิการทางการศึกษา ในรูปแบบไปกลับ ทั้งในศูนย์การศึกษาพิเศษ หน่วยบริการประจำอำเภอ และบริการที่บ้าน ซึ่งครอบคลุมทั้งจังหวัดพะเยา ใน 9 อำเภอ ในปีการศึกษา 2563 มีเด็กพิการมารับบริการจำนวนทั้งสิ้น 287 คน มีบุคลากรจำนวนทั้งสิ้น 65 คน แยกเป็นข้าราชการครู 25 คน พนักงานราชการ 9 คน ครูอัตราจ้าง 3 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน พี่เลี้ยงเด็กพิการ 22 คน บุคลากรอื่น 5 คน สภาพชุมชนและจังหวัดพะเยา ประกอบด้วย อำเภอ 9 อำเภอ คือ เมืองพะเยา แม่ใจ เชียงคำ ดอกคำใต้ ปง จุน เชียงม่วน ภูซาง และภูคาญยาว ประชาชนมีทั้งไทยพื้นราบและชนกลุ่มน้อย ได้แก่ เผ่าเย้า แม้ว ถิ่น ลีซอ และไทลื้อ โดยกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพรับจ้าง และเกษตรกรรม มีเวลาในการดูแลบุตรน้อยเนื่องจากภาระในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว ประกอบกับสภาพสังคมปัจจุบันมีสิ่งดึงดูดใจต่าง ๆ มากมาย และลักษณะความพิการทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีความเมตตา กรุณา ไม่มีน้ำใจและช่วยเหลือแบ่งปัน ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และขาดความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมก้าวร้าว แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ขาดทักษะและการใช้ชีวิต

ในชุมชนและสังคม เป็นต้น การมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ดังกล่าวตั้งแต่อายุน้อยหากไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ตรงตามวัฒนธรรมไทยอาจทำให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ไม่มีคุณภาพในอนาคต และจากผลการวิเคราะห์สถานศึกษาด้านปัจจัยภายใน พบว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดพะเยา ควรดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเน้นให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ด้วยเหตุนี้ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา จึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกฝ่าย และนำไปสู่การบริหารจัดการและพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ครองทรัพย์ เชิดชู (2556) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โรงเรียนบ้านพะไล ตำบลห้วยทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านบริบทของโรงเรียนหลังจากที่ได้ประชุมประเมินการปฏิบัติงานของโรงเรียนในปีการศึกษา 2555 การส่งเสริมการปลูกฝังระเบียบวินัย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และคุณธรรมจริยธรรมตามวิถีวัฒนธรรมไทยให้กับนักเรียนเป็นจุดด้อยของโรงเรียน ผู้บริหารและคณะครูจึงหาแนวทางปรับปรุง แก้ไข โดยค้นหาความต้องการจำเป็นและความเร่งด่วนคือ โครงการพัฒนาโรงเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนใน 4 ด้านที่มีปัญหา คือ ชื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้นบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการโดยภาพรวมการปฏิบัติตามแผนและการติดตามประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านผลผลิต ด้านความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการสอนนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยภาพรวมครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังดำเนินโครงการมากกว่าก่อนดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านความพึงพอใจของครูที่มีต่อการอบรม โดยภาพรวมครูมีความพึงพอใจต่อการอบรมเกี่ยวกับการสอนคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

สมบุญ เสาร์เปา (2556) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนปางมะหาดวิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นด้านปัจจัยนำเข้า ถัดมาเป็นด้านผลผลิต โดยด้านสภาวะแวดล้อมหรือบริบทมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ เป็นการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และการประพฤติปฏิบัติตนที่ดีงาม ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ มุ่งเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน การกำหนดเป้าหมาย วิธีการดำเนินการ และระยะเวลาดำเนินการมีความเหมาะสมและปฏิบัติได้จริง การประสานงานระหว่างบุคลากรทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินโครงการ และการจัดบรรยากาศในการดำเนินงานเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินโครงการตามลำดับ

จรรยา ปาติยะ (2557) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านเมืองน้อย (นิมานเหมินทานุสรณ์) อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านสภาวะแวดล้อมหรือบริบทมีค่าเฉลี่ยลำดับที่หนึ่ง รองลงมา คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตตามลำดับ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการโดยภาพรวมผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และนักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านเมืองน้อย (นิมานเหมินทานุสรณ์) พุทธศักราช 2553 หลังเข้าร่วมโครงการและก่อนเข้าร่วมโครงการโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกัน

จิมารัตน์ ปุณฺณปัญญญา (2557) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านบริบท โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านผลผลิต โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และมีผลการประเมินผลสำเร็จของโครงการ ดังนี้ คือ ด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมตามคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” พบว่า นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมฯ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยหลังดำเนินโครงการมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นกว่าก่อนดำเนินโครงการทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ด้านรางวัลและเกียรติบัตร พบว่า หลังจากการดำเนินโครงการฯ มากขึ้นหลังจากที่นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมตามโครงการ และด้านความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง พบว่า ครู นักเรียน และผู้ปกครอง มีความพึงพอใจต่อโครงการฯ อยู่ในระดับมากที่สุด

นิศากร ยมหา (2559) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียน มกุฏเมืองราชวิทยาลัย ผลการประเมิน พบว่า 1) บริบทของโครงการมีความเหมาะสมในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 8 ข้อ และระดับมาก 4 ข้อ ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ โครงการมีความเหมาะสมและมีความจำเป็นในการแก้ปัญหา ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ หลักการและเหตุผลของโครงการมีความสอดคล้องกับนโยบาย ของหน่วยงานต้นสังกัด 2) ปัจจัยนำเข้าของโครงการมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ และระดับมาก 12 ข้อ ข้อที่มีค่าคะแนน เฉลี่ยสูงสุด คือ มีแผนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจน ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการมีเพียงพอ 3) กระบวนการดำเนินงานตามโครงการ มีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 ข้อ และระดับมาก 8 ข้อ ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไข ปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการเมื่อพบว่าบกพร่อง ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการกำหนด ขั้นตอน รายละเอียด และวิธีดำเนินโครงการอย่างชัดเจนและเหมาะสม 4) ผลผลิตของโครงการ เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ความมีสติและละเอียดรอบคอบ ส่วนด้านที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความรับผิดชอบ ส่วนคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 2 ข้อ และอยู่ใน ระดับมาก จำนวน 8 ข้อ ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ สามารถนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้ ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ ส่วนข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ สามารถนำหลักการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน เมื่อเรียงลำดับคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านที่มีค่าคะแนน เฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ คือ ความมีสติและละเอียดรอบคอบ ความสุภาพ ความมีวินัย ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ความมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความขยัน และความรับผิดชอบ

อนันต์ศักดิ์ ภูพลผัน (2559) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมน้อมนำ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเบญจภาคีของโรงเรียนไชยวานวิทยา ผลการประเมิน พบว่า โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการดำเนินการ ตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ มีความพร้อมในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการ มีรูปแบบขั้นตอนที่ชัดเจนและเป็นระบบ ส่งผลให้ด้านผลผลิตประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มี

ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รองลงมาด้านรักความเป็นไทยตามลำดับ ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ พบว่า หลังเข้าร่วมโครงการนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการโดยเปรียบเทียบผลต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบหลังเข้าร่วมโครงการสูงกว่าคะแนนทดสอบก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านสื่อ แหล่งเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านวัดผลและประเมิน และด้านเอกสารโครงการ

อนัญญา ทาระธรรม (2559) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน โรงเรียนวัดเนินหินแร่ (เหมยาภรณ์สุรรม) ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านสภาพแวดล้อม ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านผลผลิต มีดังนี้ คือ ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการดำเนินโครงการ พบว่า หลังดำเนินโครงการนักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการประเมินความพึงพอใจของครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการดำเนินโครงการที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมในโครงการ โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

อรุณ ชุมทอง (2559) ได้ประเมินโครงการพัฒนาครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานระดับชั้นปีที่ 10-12 โรงเรียนระยองปัญญานุกูล ปีการศึกษา 2559 ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมิน 3) ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง 4) ด้านผลผลิต พบว่า ความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบความรู้ความเข้าใจของครูหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการสูงกว่าก่อนการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงงาน โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นปีที่ 10-12 เปรียบเทียบระหว่างปีการศึกษา 2558 กับปีการศึกษา 2559 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นทุกทักษะและผ่านเกณฑ์การประเมิน และพบว่าในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินทุกเรื่อง

ชฎาพร เสนเผือก (2560) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามแนว การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนวัดปากจ่า ปีการศึกษา 2559 ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลลัพธ์ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาประเด็นการประเมินทั้ง 4 ประเด็น รวม 22 ตัวชี้วัด พบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้งหมด

ฐกฤต อัครณานิพัฒ (2560) ได้ประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนบ้านนาวง ใช้รูปแบบการประเมินตามแบบจำลองชิป (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า 1) การประเมินด้านสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าโครงการมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และมีความเป็นไปได้ 2) การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่ามีความเหมาะสมเพียงพอของบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ 3) การประเมินด้านกระบวนการ เห็นว่าการ ปฏิบัติงานตามโครงการมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แสดงว่ากระบวนการในการดำเนินโครงการ มีความเหมาะสม และ 4) การประเมินด้านผลผลิต โดยภาพรวมมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แสดงว่าผลผลิตตามโครงการประสบความสำเร็จ

ธีรวัฒน์ ไจกล้ำ (2560) ได้ประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียน บ้านตระเปียงเตีย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผลการประเมิน พบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 4) ด้านผลลัพธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

พรพรรณ สมบูรณ์ และคณะ (2560) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนพิการในจังหวัดนครปฐม ผลการประเมิน พบว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์และผลการปฏิบัติงานที่สำคัญโดยมีการประสานความร่วมมือระหว่าง หน่วยงาน มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 152 คน ภายใต้งบประมาณสนับสนุนจำนวน 85,650 บาท คนพิการมีความพึงพอใจที่ได้รับการปรับสภาพบ้านและสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้เข้ารับการอบรม มีความพึงพอใจและเห็นความสำคัญของการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับคนพิการ และผู้สูงอายุ

ยุพิน รอดประพันธ์ (2561) ได้ประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรมโดยประยุกต์ใช้รูปแบบ การประเมินชิป (CIPP Model) โรงเรียนวัดห้วยธารทหาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ผลการประเมิน พบว่า 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของโครงการ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โครงการมีความเหมาะสมและมีความจำเป็นในการ แก้ปัญหา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์

และวิธีดำเนินโครงการ 2) ปัจจัยนำเข้าของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีแผนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ งบประมาณในการดำเนินโครงการมีเพียงพอ 3) กระบวนการดำเนินงานของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไข ปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการเมื่อพบว่าบกพร่อง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม 4) ผลผลิตจากการดำเนินโครงการด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ อยู่อย่างพอเพียง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ชื่อสัตย์สุจริต และเมื่อเรียงลำดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนสามารถเรียงลำดับได้ ดังนี้ คือ อยู่อย่างพอเพียง รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ มุ่งมั่นในการทำงาน ใฝ่เรียนรู้ ความมีวินัย และชื่อสัตย์สุจริต ผลผลิตจากการดำเนินโครงการด้านประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตนให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สามารถรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นำมาปรับและประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมอื่น

สุภาพร นพบุรี (2561) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านดงสักงาม อำเภอเสลภูมิ จังหวัดลำพูน ผลการประเมิน พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้าน พบว่าด้านผลผลิตมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านปัจจัยนำเข้า ถัดมาเป็นด้านกระบวนการ โดยด้านสภาวะแวดล้อมหรือบริบทมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อมหรือบริบท โดยภาพรวมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์ ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า โดยภาพรวมมีความเพียงพออยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์ ผลการประเมินด้านกระบวนการ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์ และผลการประเมินด้านผลผลิต โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการประเมินโครงการผ่านเกณฑ์ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

มานอชฎ์ ลากจิตร (2562) ได้ประเมินโครงการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับนักศึกษาคนพิการสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการประเมิน พบว่า ด้านบริบท โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยทุกรายการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด ด้านกระบวนการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์

การประเมินที่กำหนด และด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด

พัทธยา ชนะพันธ์ (2562) ได้ประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนของ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดสุโขทัย ผลการประเมินโครงการ พบว่า ด้านบริบท มีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมินทุกรายการ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งได้แก่ ความพร้อมด้านบุคลากร ความพร้อมด้านงบประมาณ ความพร้อมด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่ และความพร้อมด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน ด้านกระบวนการ ซึ่งได้แก่ ความเหมาะสมของการวางแผน (Plan) ความเหมาะสมของการลงมือปฏิบัติ (Do) ความเหมาะสมของการตรวจสอบ (Check) และความเหมาะสมของการปรับปรุง (Action) ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมินทุกขั้นตอน ด้านผลผลิต ปริมาณของแหล่งเรียนรู้ มีจำนวน 8 แหล่งเรียนรู้ ภาพรวม คิดเป็นร้อยละ 100 คุณภาพของผู้เรียน ภาพรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม และคุณภาพของแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยม ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมินทุกรายการ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Patino-Gonzalez (2009) ได้ศึกษาการส่งเสริมความสามารถทางจริยธรรม : การศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเม็กซิโก สถาบันอุดมศึกษามีความรับผิดชอบในการส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะทางจริยธรรมและความเป็นพลเมืองของนักศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ที่สำคัญผู้สำเร็จการศึกษาซึ่งมีสัดส่วนน้อยมากของประชากรในเม็กซิโกเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดในการคิดหาทางเลือกที่สร้างสรรค์เพื่อแก้ไขความท้าทายทางสังคมที่เรียกร้อง แต่สิ่งนี้ไม่สามารถทำได้หากผู้เชี่ยวชาญและผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการฝึกอบรมยังคงไม่สนใจต่อชุมชนของตนและเพียงพยายามตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัวของพวกเขา สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทอย่างแข็งขันในการรวมระบอบประชาธิปไตยในเม็กซิโก จัดหาสังคมด้วยบุคคลที่มีความพร้อมทางเทคนิคและวิชาชีพซึ่งเป็นพลเมืองที่มีจริยธรรมและมีความสามารถเช่นกัน

Duvall (2011) ได้ทำการประเมินผลกระทบของโครงการให้คำปรึกษาที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตเมืองของแถบตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศสหรัฐอเมริกาโดยใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ผลการประเมินพบว่า ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP สามารถให้คำตอบของการศึกษาได้ว่าโครงการให้คำปรึกษาส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษานี้อย่างมีนัยสำคัญ ควรให้มี

การดำเนินงานโครงการนี้ต่อ แต่ต้องมีการออกแบบการดำเนินงานและปรับปรุงกระบวนการไปด้วยอย่างต่อเนื่อง

Burke-Sinclair (2012) ได้ใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ในการประเมินโครงการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดำเนินการมาแล้วเกิน 50 ปี ผลการประเมิน พบว่า โครงการดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ที่จะดำเนินการต่อไป โดยต้องเพิ่มความยืดหยุ่นขององค์ความรู้ที่จัดการเรียนการสอนในชั้น รวมถึงให้ความใส่ใจต่อความต้องการของนักศึกษาผ่านการจัดหลักสูตร การมีหลายสาขาให้เลือกและวิธีการสอน และระบบการสนับสนุนช่วยเหลือนักศึกษาผ่านระบบที่ปรึกษาและบริการอื่น ๆ ที่เข้ามาช่วยสนับสนุนการเรียน

Bostic (2013) ได้ประเมินโครงการชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างมืออาชีพในพื้นที่ย่านชานเมืองของนอร์ทแคโรไลนา โดยใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ผลการประเมิน พบว่า ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP สามารถแสดงผลการประเมินได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ ทำให้เห็นประโยชน์ของโครงการฯ สามารถสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายหากมีการทดลองปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและยังทำให้เห็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินโครงการดังกล่าว อาทิ ในการดำเนินงานของโครงการนี้หากมีผู้นำที่คอยสื่อสารและสนับสนุนการดำเนินโครงการจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการดำเนินงานโครงการอย่างเต็มที่ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งที่จะทำให้ผู้ดำเนินงานโครงการสามารถจัดการเรียนการสอนให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการดำเนินงานสำเร็จได้ และหากครูที่เข้าร่วมโครงการได้ใช้เวลาในการทบทวนและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับครูคนอื่นเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ยุทธศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนจะทำให้เกิดการเรียนรู้และปรับปรุงวิธีการสอน ซึ่งจะทำให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาโดยใช้โครงการฯ เป็นเครื่องมือได้

Corina (2013) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการศึกษาดนตรีแบบใหม่ในประเทศไชปรัส โดยใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ผลการศึกษา พบว่า โปรแกรมการศึกษาดนตรีสมัยใหม่นี้ประสบความสำเร็จในการเป็นแนวทางในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัยพัฒนาความรู้และทักษะของเด็กผ่านการฟัง การแสดง รวมถึงการแสดงความรู้สึกของเด็กโดยใช้ดนตรี แต่อย่างไรก็ตามผลจากการประเมินโดยใช้ตัวแบบ CIPP นี้ ยังทำให้เห็นถึงโอกาสในการที่ครูสามารถจะสร้างสรรค์ ทดสอบโดยการนำไปสอนและประเมินโปรแกรมการสอนดนตรีของโรงเรียนต่าง ๆ ในประเทศไชปรัสตามวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ด้วย

Edwards (2016) ได้ทำการศึกษาโดยใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ร่วมกับตัวแบบการประเมิน CBAM : The Concerns-Based Adoption Model ในการประเมินโครงการนวัตกรรมการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กระดับชั้น Grades K-5 (ระดับชั้นอนุบาล) ผลการประเมิน พบว่า ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP สามารถประเมินผลให้เห็นถึงความคุ้มค่าและประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สอนเพิ่มเป็นบริบทการเรียนการสอนของเด็กระดับปฐมวัยอย่างมีนัยสำคัญ เพราะการเรียนเกศตรนั้นได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงตามการเรียนการสอนแบบ STEM ศึกษา และผลจากการประเมินยังสามารถใช้เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของเขตพื้นที่ ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อตัดสินใจในการกำหนดว่าการจัดการเรียนรู้ต้องมีอาชีพจำเป็นต้องมีการจัดให้เกิดขึ้น

Jarvis (2016) ได้ศึกษาการใช้ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP ในการประเมินโครงการ Direct Instruction Reading Interventions ผลการประเมิน พบว่า โครงการนี้สามารถพัฒนาคะแนนการอ่านในภาพรวมของเด็กระดับประถมศึกษาได้บางส่วน และประสิทธิผลของโครงการฯ สามารถพัฒนาทักษะและความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนได้ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผลจากการประเมินยังให้ข้อมูลที่สนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาว่าจะดำเนินโครงการต่อหรือปรับเปลี่ยนการดำเนินโครงการในรูปแบบต่าง ๆ

Yuliana, Haryono, & Totok (2018) ได้ทำการประเมินด้วยแบบจำลอง CIPP ในการดำเนินการศึกษาลักษณะนิสัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประเทศจาการ์ตาตะวันออก การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเพื่อประเมินแบบจำลอง CIPP ที่มีประสิทธิภาพในการตัดสินใจปรับปรุงโปรแกรมวิชา ผลการประเมิน พบว่า 1) พื้นฐานการจัดทำการศึกษาลักษณะนิสัยมีโครงสร้างดี แต่ขาดด้านนโยบายโรงเรียน 2) ทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอแต่ต้องการให้ครูช่วยเหลือนักเรียนกรณีพิเศษ 3) การดำเนินการศึกษาลักษณะนิสัยยังถูกประเมินในแต่ละกิจกรรม และ 4) สำหรับผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาด้านลักษณะนิสัยนักเรียนไม่สามารถตีความเหตุการณ์และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึทางศีลธรรมได้ โดยทั่วไปแล้วการศึกษานี้เป็นประโยชน์สำหรับโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง รัฐบาล และนักวิจัยในการสร้างนวัตกรรมในการนำไปปฏิบัติและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษาลักษณะนิสัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนที่เน้นการสอนด้านศาสนา

Atqia, Utanto, & Kustiono (2021) ได้ทำการประเมินโครงการคุณธรรมศึกษากรณีศึกษา MI Tamrinussibyan 01 Al-Hikmah การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการการศึกษาคุณธรรมฯ การประเมินจะดำเนินการในด้านการวางแผน การนำไปปฏิบัติ และผลลัพธ์การศึกษา ใช้วิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสังเกตตรงภาคสนาม การขุดค้นข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ผลการประเมิน พบว่า 1) แผนงานการศึกษาคุณธรรมด้านทรัพยากรบุคคลและองค์ประกอบโครงสร้างพื้นฐานยังคงต้องปรับปรุง 2) การนำโปรแกรมการศึกษาคุณธรรม

ไปปฏิบัติบูรณาการเข้ากับทุกกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นอย่างดี 3) ผลของโปรแกรมการศึกษาคุณธรรมในด้านทัศนคติทางศาสนา ความซื่อสัตย์ มารยาท มีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ในขณะที่ทัศนคติของความรับผิดชอบและความเห็นอกเห็นใจต่อสิ่งแวดล้อมยังคงต้องปรับปรุงผลของการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาคุณธรรมเพื่อให้ผลการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่จะบรรลุได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเด็ก ทำให้เด็กสามารถดำรงชีวิตในสังคมและชุมชนได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ศูนย์การศึกษาพิเศษเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะต้องส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา

6. กรอบแนวคิดในการประเมิน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ศูนย์การศึกษาพิเศษต้องดำเนินการให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดั่งามกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งมีวิธีการดำเนินการหลากหลายรูปแบบและแต่ละแนวทางให้ผลที่แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ ผู้ประเมินจึงดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดพะเยา โดยดำเนินงาน ดังนี้

1) การวางแผน (Plan) ประชุมปรึกษาร่วมกับผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการ และแนวทางการดำเนินการโครงการฯ วางแผนเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ในการดำเนินงานตามโครงการฯ และกำหนดปฏิทินการดำเนินการตามโครงการฯ

2) การดำเนินงาน (Do) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1) กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ดังนี้

(1) การบริหารจัดการ

(2) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

(3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร พ่อแม่ ผู้ปกครอง

คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

- 2.2) กิจกรรมสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีดังนี้
- (1) การจัดอบรมหน้าเสาธงตอนเช้าและตอนเย็น
 - (2) การจัดกิจกรรมทำสมาธิ สวดมนต์ อบรมจิต เดินจงกรม และแต่งกายชุดขาวทุกวันพระ
 - (3) การจัดกิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์และกิจกรรมจิตอาสาในวันพระสุดท้ายของทุกเดือน
 - (4) การจัดกิจกรรมโฮมรูมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในห้องบริการทุกวัน
 - (5) การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมโดยบูรณาการในการสอนและให้บริการทุกสาระการเรียนรู้
 - (6) การศึกษาธรรมะในศูนย์การศึกษาพิเศษ โดยเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้
 - (7) การจัดทัศนศึกษาธรรมสังฆจร 2 ครั้ง ต่อปีการศึกษา
 - (8) การจัดกิจกรรมเพลงคุณธรรมเสียงตามสายในตอนเช้า พักเที่ยง และหลังเลิกเรียน
 - (9) การจัดกิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่นิทานคุณธรรมจริยธรรม
 - (10) การดำเนินงานโครงการงานคุณธรรมเด็กดีเมืองพะเยาร่วมกันระหว่างครูเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และผู้ปกครอง
 - (11) การจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม Day Camp
 - (12) การจัดกิจกรรมจิตวิทยาคลินิกहरषा
 - (13) การจัดกิจกรรมธนาคารความดี
 - (14) การจัดกิจกรรมออมบุญวันละบาท
 - (15) การจัดกิจกรรมเด็กดี 5 ส. รับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนา อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม
 - (16) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในศูนย์การศึกษาพิเศษ ร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ปกครองเด็ก และชุมชน โดยจัดทำป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม ศาลาธรรม และสวนธรรมะ
 - (17) การจัดกิจกรรมเข้าวัดทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา
 - (18) การจัดกิจกรรมเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
 - (19) การส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในและนอกศูนย์การศึกษาพิเศษ

3) การตรวจสอบ (Check) คณะกรรมการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการประเมินผลการดำเนินโครงการฯ เป็นระยะ และต่อเนื่อง และการประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการฯ

4) การปรับปรุง แก้ไข (Action) การให้ข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่องระหว่างดำเนินโครงการเมื่อเกิดปัญหาหรือมีอุปสรรคเพื่อปรับปรุง แก้ไข ให้ขวัญกำลังใจ ยกย่อง ชมเชย ผู้รับผิดชอบโครงการที่มีผลการดำเนินโครงการที่ดี และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และขยายผลการปฏิบัติโครงการสู่เครือข่ายการศึกษาและชุมชน

กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดพะเยา

